
БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
МИНИСТАРСТВО СПОЉНЕ ТРГОВИНЕ
И ЕКОНОМСКИХ ОДНОСА

BOSNA I HERCEGOVINA
MINISTARSTVO VANJSKE TRGOVINE I
EKONOMSKIH ODNOSA

BOSNIA AND HERZEGOVINA
MINISTRY OF FOREIGN TRADE AND ECONOMIC RELATIONS

**MAPA PUTA
SA CILJEM STVARANJA UVJETA ZA IZVOZ
PROIZVODA ŽIVOTINJSKOG I BILJNOG PORIJEKLA**

Sarajevo, lipanj/ juni 2010. godine

SKRAĆENICE

AZSH BiH - Agencija za sigurnost hrane Bosne i Hercegovine

BATA - Institut za akreditovanje Bosne i Hercegovine

BD - Brčko Distrikt

BiH - Bosna i Hercegovina

BRC – Britanski konzorcij za maloprodaju (British Retail Consortium)

CEFTA 2006 - Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini

EA - Europska akreditacija

EC - Europska komisija

ECON – Ekonomska mreža za suradnju (Economic Co-operation Network)

EU - Europska unija

FAO - Organizacija Ujedinjenih nacija za hranu i poljoprivredu

FARMA – Projekat poboljšanja aktivnosti poljoprivrednih tržišta
(Fostering Agricultural Markets Activity Project)

FBiH - Federacija Bosne i Hercegovine

GAP - Dobra poljoprivredna praksa

GHP - Dobra higijenska praksa

GLOBALGAP – Globalno partnerstvo za dobru poljoprivrednu praksu
(The Global Partnership for Good Agricultural Practice)

GMP - Dobra proizvođačka praksa

GS1 - Udruženje za numerisanje artikala

GVP - Dobra veterinarska praksa

HACCP – Analiza kritičnih kontrolnih tačaka hazarda (Hazard Analysis Critical Control Point)

IEC – Međunarodna elektrotehnička komisija (International Electrotechnical Commission)

IFOAM – Međunarodna federacija kretanja organske poljoprivrede
(International Federation of Organic Agriculture Movements)

IFS – Međunarodni standardi za hranu (International Food Standard)

IAF – Međunarodni akreditacijski forum (International Accreditation Forum)

ILAC – Međunarodna laboratorijska akreditacijska kooperacija
(International Laboratory Accreditation Cooperation)

IOAS – Međunarodni organski akreditacijski servis (The International Organic Accreditation Service)

IPPC - Međunarodna konvencija za zaštitu bilja

ISO – Međunarodna organizacija za standarde (International Standard Organisation)

IZS - Institut za standardizaciju

IZM - Institut za mjeriteljstvo

MCP – Ministarstvo civilnih poslova

MLA - Multilateralni sporazum (Multilateral agreement)

MRA - Sporazum o međusobnom priznavanju (Mutual recognition agreement)

MVTEO - Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa

RS - Republika Srpska

Sida – Švedska agencija za međunarodnu razvojnu suradnju
(Swedish International Development Cooperation Agency)

SPS - Sporazum o primjeni sanitarnih i fito-sanitarnih mjera

SSP - Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

SSOP - Standardne sanitarne operativne procedure

USAID- Agencija za međunarodni razvoj SAD
(United States Agency for International Development)

TBT - Sporazum o tehničkim barijerama u trgovini

UZV BiH - Ured za veterinarstvo Bosne i Hercegovine

UZZB BiH - Uprava Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja

WTO - Svjetska trgovinska organizacija

WHO - Svjetska zdravstvena organizacija

S A D R Ź A J

PREDGOVOR	4
1. UVODNE NAPOMENE	5
1.1. Međunarodno općeprihvaćeni zahtjevi za trgovinom hranom	5
1.1.1. WTO Sporazum o pravilima o porijeklu	5
1.1.2. WTO Sporazum o sanitarnim i fitosanitarnim mjerama	6
1.1.3. WTO TBT Sporazum	7
1.2. Sigurnost hrane	9
1.2.1. Obaveza države	9
1.2.2. Obaveza subjekata u poslovanju s hranom	10
1.2.3. Zahtjevi EU	12
1.3. Hrana proizvedena na organski način	14
2. INSTITUCIONALNI I ZAKONODAVNI OKVIR SUSTAVA SIGURNOSTI I KVALITETA HRANE U BOSNI I HERCEGOVINI	14
3. IMPLEMENTACIJA - ANALIZA TRENUTNOG STANJA	15
3.1. Državni sektor.....	15
3.1.1. Slobodno kretanje roba	15
3.1.2. Sektorske politike	16
3.2. Privatni sektor	19
3.3. Organski sektor	21
4. KORACI NA PREVAZILAŽENJU NAVEDENOG STANJA	21
LOGIČKA MATRICA	26

PREDGOVOR

Imajući u vidu da je zadatak izrada *Mape puta sa ciljem stvaranja uslova za izvoz proizvoda životinjskog i biljnog porijekla, sa konkretnim rokovima i izvršiocima* određen od strane *Komisije za vanjsku trgovinu i carine Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH* uopćeno postavljen, kao i činjenicu da bitna sistemska rješenja definirana zakonodavstvom BiH u ovoj oblasti u periodu 2003-2005. godina niti do danas nisu realizirana, ovaj dokument ima za cilj da:

- definira međunarodno općeprihvaćene zahtjeve i zahtjeve EU za izvoz poljoprivredno prehrambenih proizvoda - hrane
- da analizira progres ostvaren u BiH na ispunjavanju navedenih zahtjeva i zahtjeva EU za trgovinom hranom, te definira probleme pri izvozu hrane iz BiH
- predloži korake ka njihovom prevazilaženju.

Obzirom na činjenicu da su međunarodni zahtjevi jasno definirani i pretočeni u bh zakonodavstvo u gore navedenom periodu s jedne strane i činjenicu neimplementiranja zakonodavstva usvojenog od strane Parlamentarne skupštine BiH s druge strane, ovaj dokument je u prvom svom dijelu izrađen u formi vodiča za institucije u mreži hrane, prilagođen uvjetima u BiH.

Ovakav pristup u izradi ovog dokumenta ima za cilj još jednom ukazati na izuzetan značaj ove problematike po zdravlje građana BiH, usporavanje ekonomskog razvoja, odbijanje stranih investitora i eliminiranje BiH iz međunarodne trgovine hranom, odnosno ekonomskih šteta koje neuspostavljanje efikasnog nacionalnog sustava sigurnosti i kvalitete hrane proizvodi.

Dokument je pripremljen uz podršku USAID/Sida projekta FARMA.

1. UVODNE NAPOMENE

Razdoblje intenzivnih promjena i stvaranje novih definicija u vezi modernog pristupa sigurnosti hrane su povezani sa UN FAO / WHO Međunarodnom konferencijom o hrani, održanom u Rimu 1992 godine, usvajanjem Svjetske deklaracije i Plana djelovanja za prehranu, kojim su vlade i drugi zainteresirani subjekti pozvani da usvoje i jačaju sveobuhvatne mjere za punu kontrolu i sigurnost hrane, radi zaštite potrošača.

Veliki propusti u sektoru stočne hrane i hronologija strahova od bolesti prouzročenih hranom, doveli su do napuštanja tradicionalnih sustava i uspostavljanja sustava s naglašenom kontrolom u cijelom nizu prehrambenog lanca „From Farm to Fork” koji najprikladnije prevodimo „od njive do trpeze/stola“. Odgovornost za sigurnost hrane dijele sve interesne grupe od proizvođača i distributera do ugostitelja i potrošača.

Stupanjem na snagu Sporazuma Svjetske trgovinske organizacije (WTO) 1995. godine, uz prethodno usvojene principe HACCP-a od strane Komisije Codex Alimentarius, zemlje članice donijele su jasno definirana pravila trgovine za robu životinjskog ili biljnog porijekla. Federalna administracija SAD je definirala 1996. i 2002. godine zahtjeve za implementacijom sustava samokontrole u sustavu sigurnosti hrane i kvaliteta.

Evropska komisija 2002. godine, kroz «Opći zakon o hrani», Uredbu EC 178/2002 napušta tradicionalne aranžmane i usvaja pristup “od njive do trpeze” i ovaj pristup pretvara u zakonsku formu.

1.4. Međunarodno općeprihvaćeni zahtjevi za trgovinom hranom

Temeljni preduvjet za izvoz hrane (što podrazumjeva i stočnu hranu), ali istovremeno i za prometovanje hranom u unutarnjem prometu jedne zemlje sa aspekta općeprihvaćenih globalnih zahtjeva, podrazumjeva uspostavljanje nacionalnih (državnih) sustava odgovornih za ispunjavanje zahtjeva sigurnosti hrane uz ispunjavanje uvjeta ocjene (procjene) usklađenosti proizvoda. Sam termin nacionalno, WTO-ovim riječnikom prevedeno, u međunarodnoj trgovini znači ono što je omeđeno jedinstvenim carinskim teritorijem i jedino se tako može tumačiti. ***Način organiziranja institucionalnog ustroja za implementiranje navedenih zahtjeva, suvereno je pravo svake države, uz poštivanje međunarodnih zahtjeva i preporuka kada su one definirane.***

Trgovina hranom i globalni zahtjevi sigurnosti hrane uz poštivanje postupaka ocjene usklađenosti, definirani su prvenstveno WTO-ovim SPS i TBT sporazumima, uz poštivanje odredbi WTO Sporazuma o pravilima o porijeklu i WTO Sporazuma o poljoprivredi.

Imajući u vidu da se odredbe **WTO Sporazuma o poljoprivredi** odnose prvenstveno na subvencije, poticaje, koncesije na poljoprivredno zemljište itd., te imajući u vidu razinu implementiranja navedenih u BiH, možemo odmah konstatirati da odredbe navedenog Sporazuma **isključivo sa aspekta realnih mogućnosti realizacije istih u ovom momentu ne predstavlja prepreku međunarodnoj trgovini hranom iz BiH**, te se njima nećemo dalje baviti.

1.4.1. WTO Sporazum o pravilima o porijeklu

Kao što je to rečeno na početku, regulatori i nosioci aktivnosti su države kao i zasebne carinske teritorije (EU). Odgovornost za implementaciju je na državnim vladama. Administrativni dijelovi država (države i republike u federalnim uređenjima, pokrajine, entiteti itd.) ne mogu biti nosioci aktivnosti, imajući u vidu odredbe WTO Sporazuma.

Tako temeljem pravila WTO Sporazuma o pravilima o porijeklu, definirano je da je porijeklo:

“... nacionalna gospodarska pripadnost proizvoda”

“...alat za provedbu i uporabu mjera vanjskotrgovinske politike”

“...uz carinsku vrijednost i razvrstavanje robe po carinskoj tarifi jedan od osnovnih elemenata za obračun carinskog duga”.

U BiH, odredbe navedenog sporazuma ugrađene su u Zakon o carinskoj politici (*Službeni Glasnik BiH, broj 57/04 i 51/06*) Drugi dio, Poglavlje dva, Porijeklo robe. Ako govorimo o hrani bosansko-hercegovačkog porijekla u trgovini sa zemljama CEFTA 2006 ili sa zemljama EU temeljem SSP govorimo o robi preferencijalnog porijekla. Npr. preferencijali između BiH i Evropske zajednice definirani su člankom 36. SSP-a:

“Za sljedeće proizvode se smatra da su u cjelosti dobiveni u BiH ili u Zajednici:

.....

(b) biljni proizvodi ubrani u njoj;

(c) žive životinje okočene i uzgojene u njoj;

(d) proizvodi dobiveni od živih životinja uzgojenih u njoj;

(e) proizvodi dobiveni lovom ili ribolovom u njoj;

(f) proizvodi dobiveni ribarenjem na moru, te drugi proizvodi izvađeni iz mora izvan teritorijalnih voda njenim plovnim objektima;“.

Generalno govoreći, ova problematika u BiH je adekvatno uređena uključujući dokumenta koja prate robu pri izvozu i nije i ne može biti problemom prilikom izvoza. Problemi se mogu javljati usljed pokušaja prevara i obmana u praksi, a što je predmetom druge problematike, pa se nema potrebe dalje baviti istom.

1.4.2. WTO Sporazum o sanitarnim i fitosanitarnim mjerama

Sporazum predstavlja osnovna pravila u međunarodnom prometu koja se odnose na primjenu propisa o hrani i propisa o biljnom i životinjskom zdravlju. *Slajd 1.*

Sanitarne i fitosanitarne mjere primjenjuju se isto kako na robe iz domaće proizvodnje, na lokalne životinjske i biljne bolesti, tako i na proizvode uvezene iz drugih zemalja. Na osnovu prethodno

definiranog značenja porijekla, jasno je da se ove mjere ne mogu parcijalno i različito tumačiti i primjenjivati unutar jedinstvenih carinskih prostora.

U kontekstu SPS mjera, još prije ovako definiranog obuhvata WTO, međunarodne standarde, naputke i preporuke razvile su WTO-ove vlade članice u međunarodnim organizacijama:

- FAO/WHO Komisija Codex Alimentarius – ljudsko zdravlje/standardi hrane
- OIE- Međunarodni ured za epizotije - zdravlje životinja
- IPPC - FAO-va Međunarodna konvencija za zaštitu bilja - zdravlje bilja.

Prednje navedene danas se isključivo vezuju za SPS Sporazum i predstavljaju općeprihvaćene standarde, svako unutar definirane oblasti. Na osnovu navedenih standarda razvijeni su ostali standardi iz oblasti hrane.

Na zahtjevima navedenih standarda zemlje uspostavljaju mjere, kako bi obezbjedile sigurnu hranu za potrošače i kako bi spriječile širenje štetočina ili bolesti među životinjama i biljkama. Nadalje SPS Sporazum odobrava zemljama da koriste različita pravila i metode pri inspekciji proizvoda. Postupci kontrole, inspekcije i odobravanja pojašnjeni su u Aneksu C Sporazuma. Ukoliko se prilikom trgovine hranom SPS mjere između država razlikuju od njihovih vlastitih ili od onih koje primjenjuju druge članice WTO koje trguju istim proizvodom, primjenjuje se princip **ekvivalentnosti** definiran člankom 4. Sporazuma. Isti princip primjenjuje se kako na članice WTO tako i na one koje to nisu **i na principu „ekvivalentnosti„ se zasniva izvoz proizvoda iz BiH u ovom segmentu.**

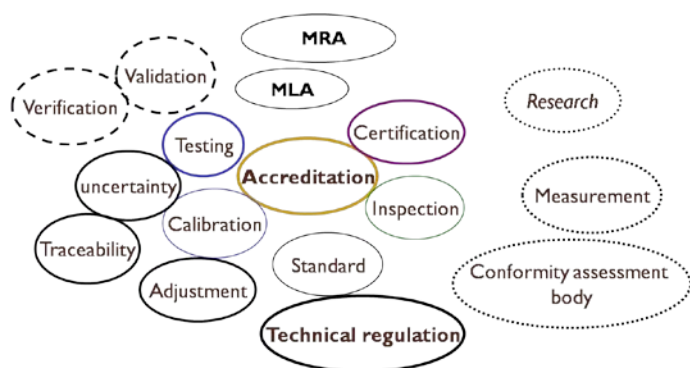
Drugim riječima, zemlji u koju se hrana izvozi potrebno je objektivno dokazati da BiH SPS mjere postižu odgovarajući nivo sanitarne ili fitosanitarne zaštite. U tu svrhu će zemlji uvoznici, na zahtjev, biti omogućen uvid u zakonska rješenja, inspekcije, testiranje i drugi postupci u vezi s tim.

1.4.3. WTO TBT Sporazum

Dok se odredbe SPS sporazuma odnose isključivo na hranu, odnosno zaštitu zdravlja i života ljudi, biljaka i životinja, odredbe TBT sporazuma se odnose generalno na sve proizvode i usluge.

Slajd 2.

TBT terminologija ???

Sporazum predstavlja osnovna pravila u međunarodnom prometu koja se odnose na primjenu međunarodnih standarda, tehničkih propisa i sistema ocjene usklađenosti s ciljem poboljšanja efikasnosti proizvodnje i olakšavanja odvijanja međunarodne trgovine.

Za proizvode **koji se uvoze potrebno je obezbjediti tretman koji nije nepovoljniji od onog koji imaju proizvodi domaćeg podrijetla i slični proizvodi iz bilo koje druge zemlje.**

Cilj TBT sporazuma između ostalog jeste osigurati da tehnički propisi i standardi, uključujući i zahtjeve u vezi pakiranja, označavanja i obilježavanja, kao i procedure ocjene usklađenosti sa tehničkim propisima ne stvaraju nepotrebne prepreke međunarodnoj trgovini. Značenje ocjene usklađenosti prikazano je na sljedećem slajdu:

Slajd 3.

Ocjena usklađenosti – ISO/IEC 17000:2004 – dokaz da su specifični zahtjevi vezani za proizvod, proces, sustav, tijelo ili osobu ispunjeni

Marijo Perc, NIPM Sida FS Project

Na osnovama TBT sporazuma razvijena je u ovom dijelu svijeta uobičajena nacionalna institucionalna infrastruktura u kojoj:

- **državna uprava:** izdaje tehničke propise – kojim se zahtjevi daju izravno ili upućivanjem na normu, tehničku specifikaciju ili uputu za promjenu ili uključivanjem sadržaja tih dokumenata;
- **nacionalno normirno tijelo:** usvaja (preuzima) norme/standarde;
- **nacionalno akreditacijsko tijelo:** ocjenjuje i potvrđuje kompetentnost tijela za ocjenu usklađenosti;
- **nacionalni mjeriteljski institut:** osigurava sljedivost do međunarodnog sustava jedinica i prijenos vrijednosti fizikalnih veličina u zemlji.

Potrebno je istaći da kada govorimo o hrani koristimo istu opću prihvaćenu terminologiju -standardi hrane.

Po TBT definiciji “Standard je dokument odobren od strane priznatog tijela, koji sadrži uobičajenu i čestu upotrebu, pravila, smjernice ili karakteristike za proizvode ili odgovarajuće procese i proizvodne metode, a čije poštivanje nije obavezno. On također može da sadrži ili da se isključivo bavi terminologijom, simbolima, zahtjevima u vezi pakovanja, označavanja i obilježavanja koji se odnose na proizvod, proces ili metod proizvodnje.”

Imajući u vidu da “dobrovoljni standardi” postaju obavezni jedino u dva slučaja:

- **kada je njihova primjena predmetom ugovora ili**
 - **kada su preuzeti i usvojeni od strane vladinih tijela kao dio legislative u svrhu zaštite javnog zdravlja, sigurnosti i zaštite okoliša,**
- u slučaju standarda hrane najčešće govorimo o jednom od gore navedenih, nerijetko oba slučaja.**

Identično SPS mjerama odredbe TBT sporazuma se ne mogu parcijalno i različito tumačiti i primjenjivati unutar jedinstvenih carinskih prostora.

1.5. Sigurnost hrane

Odredbe SPS i TBT Sporazuma predstavljaju osnove na kojima je razvijen pristup sigurnosti hrane “od njive do trpeze”.

Pristup sigurnosti hrane “od njive do trpeze” zasniva se na dokumentiranom praćenju i kontroli svih procesa i postupaka koji se primjenjuju tijekom rukovanja s hranom i odnosi na sve faze u tijeku primarne proizvodnje, prerade, distribucije do korištenja gotovih proizvoda od strane potrošača (korištenje gotovih proizvoda od strane potrošača sa aspekta zdravlja obuhvaćeno je ovim pristupom ali sa aspekta izvoza nije relevantno).

Cilj navedenog pristupa je osigurati:

- maksimalni nivo zaštite zdravlja i života potrošača - siguran proizvod,
- spriječiti ekonomske štete državi i pojedincu - obezbjediti ekonomski rast i razvoj,
- obezbjediti fer uvjete za međunarodnu trgovinu hranom.

Dakle, hrana koja se stavlja u promet (bilo unutarnji ili izvoz) mora biti sigurna - zaštićena od patogenih mikroorganizama, kemijskih rezidua (ostataka), fizičkih oštećenja i raspadanja, promjene sastava, kao i prijevara i obmana u formi netočnih tvrdnji i opisa na etiketama ili na reklamama. Po definiciji “Hrana nije sigurna ako je štetna po zdravlje”, a kod određivanja da li je “štetna po zdravlje” procjenjuje se:

- vjerojatni izravni i/ili kratkoročni i/ili dugoročni utjecaj te namirnice na zdravlje osobe koja to konzumira kao i na sljedeće naraštaje;
- vjerojatnost kumulativnih toksičkih učinaka;
- posebnu zdravstvenu osjetljivost određene kategorije potrošača, ako je hrana namijenjena toj kategoriji potrošača

Obzirom da 100%-tna sigurnost ne postoji i da uvijek postoji (često vrlo mala) mogućnost – rizik da je određena šteta prouzrokovana određenim patogenima ili kombinacijom određenih vrsta hrane, od strane Komisije Codex Alimentarijusa razvijen je okvir za analizu rizika, rukovodeći se osnovnim načelom: Smanjivanjem vjerovatnoće i ozbiljnosti rizika sigurnost hrane se povećava.

Tri međusobno povezane komponente analize rizika – procjena rizika, upravljanje rizikom i razmjena informacija o riziku – omogućavaju sistematsku primjenu metodologije kojom se utvrđuju efektivne, proporcionalne i ciljne mjere ili druge aktivnosti koje imaju za cilj zaštitu zdravlja.

Kako je uočeno da naučna procjena rizika sama po sebi ne može u nekim slučajevima da obezbjedi sve informacije na kojima bi trebalo da se zasnivaju odluke o upravljanju rizikom ili da naučna osnova ne postoji, to je prihvaćen princip predostrožnosti koji omogućava pokretanje mehanizama upravljanja rizikom.

Ovim pristupom napušten je “tradicionalni” sistem koji se zasnivao na kontroli finalnog proizvoda uz česta preklapanja nadležnosti pojedinih sektora, a proizvađačima i prerađivačima se putem zakonskih rješenja propisuju načela “samokontrole” i “sljedivosti” čime se odgovornost za sigurnost i kvalitet prenosi na njih, što značajno doprinosi povećanju higijene, zdravstvene ispravnosti i kvaliteta hrane.

1.5.1. Obaveza države

Obzirom na jedinstveni pristup i odgovornost država za zaštitu zdravlja i života potrošača, ekonomski rast i razvoj i spriječavanje ekonomske štete državi, kao i učešće u međunarodnoj trgovini, od strane WHO/FAO izdat je čitav niz preporuka i smjernica za uspostavljanjem efikasnih nacionalnih sustava sigurnosti i kvalitete hrane.

Povezivanje vladinih i privatnih sektora javnog zdravlja, poljoprivrede, standarda i trgovine na zajedničkom poslu, uz povezivanje sa proizvođačima i prerađivačima hrane sa jedne strane i potrošačima sa druge strane je osnovni preduvjet svih aktivnosti, što je zadatak države. Navedeni preduvjet stvara transparentan okvir u kome funkcioniraju mehanizmi analize rizika.

Kada govorimo o sektoru javnog zdravlja, govorimo o: zaštiti zdravlja ljudi - humano zdravlje, zaštiti zdravlja životinja - veterinarstki sektor i zaštiti zdravlja bilja - fitosanitarni sektor.

Najčešći i općeprihvaćeni instrument za to jeste ***izrada nacionalnih strategija odnosno programa sigurnosti hrane***, obzirom da se od svih zemalja očekuje da imaju isplanirane sisteme kontrole, koji funkcioniraju na odgovarajući učinkovit i efikasan način prema suvremenim standardima. Strategija predstavlja plan, ali ona mora obuhvatiti i analizu trenutne situacije, pravljenje strateških izbora i sprovedbu tih izbora. ***Sam proces razrade strategije sigurnosti hrane znači i utvrđivanje i prevladavanje razlika i neslaganja između postojećeg i željenog budućeg stanja u organizaciji sigurnosti i kvaliteta hrane.*** Aktivnosti se usmjeravaju na sustav kontrole kroz izradu i usvajanje zakonodavstva, uspostavljanje potrebnih institucija i obezbjeđenje sredstava za njihovo funkcioniranje.

Kontrola hrane je definirana kao: *“Obvezne regulatorne aktivnosti provođenja mjera od strane nacionalnih i lokalnih vlasti da pružaju zaštitu potrošača i osiguraju da su sve namirnice tijekom proizvodnje, rukovanja, skladištenja, obrade i distribucije sigurne, zdrave i prikladne za ljudsku potrošnju, u skladu sa zahtjevima sigurnosti i kvalitete, pošteno i točno označene kako je propisano zakonom.”*¹

Kroz usvojena zakonodavna rješenja **odgovornost se prenosi na subjekte u poslovanju s hranom** - „Subjekt u poslovanju s hranom je fizička ili pravna osoba, registrirana za obavljanje određenih djelatnosti vezanih uz poslovanje s hranom, odgovorna da osigura nesmetanu provedbu odredbi propisa o hrani unutar poslovanja kojim upravlja”² **u svim fazama proizvodnje, prerade, obrade i distribucije hrane i hrane za životinje.**

Kontinuirani edukacijski programi za sve zainteresirane strane su također obaveza države.

Rezultat i obaveza države je uspostavljanje transparentnog nacionalnog sustava koji treba da garantira sigurnost i kvalitet hrane.

¹ FAO/WHO- “Osiguranje sigurnosti i kvaliteta hrane” – Vodič za jačanje nacionalnih sustava kontrole hrane (“Assuring food safety and quality”-Guidelines for strengthening national food control systems)

² Zakon o hrani-Službeni glasnik BiH br.50/04

1.5.2. Obaveza subjekata u poslovanju s hranom

Odgovornost za sigurnost i kvalitet hrane je odgovornost subjekata. Ostvaruje se primjenom zakonskih rješenja i dodatnih instrumenata uz dokumentirano praćenje svih procesa i postupaka koji se primjenjuju tijekom rukovanja s hranom i odnosi na sve faze u tijeku proizvodnje, prerade, distribucije do korištenja gotovih proizvoda od strane potrošača.

Ukoliko hrana nije sigurna u skladu sa propisima koji to reguliraju subjekti su je dužni povući iz upotrebe, a ukoliko je distribuirana do potrošača o tome obavjestiti iste, kao i nadležna tijela s kojima su obavezni surađivati kako bi izbjegli ili spriječili rizik za potrošača.

Zahtjevi se definiraju kroz zakonsku regulativu uključujući podzakonske akte i dodatne instrumente u formi vodiča i standarda od kojih su najprimjenjeniji:

Vodiči:

- Dobra poljoprivredna praksa (GAP)
- Dobra veterinarska praksa (GVP)
- Dobra proizvođačka praksa (GMP)
- Dobra higijenska praksa (GHP) /Standardne sanitarne operativne procedure(SSOP)
- Smjernice za implementaciju principa HACCP

Standardi :

- EN ISO 22000 Sustav upravljanja sigurnošću hrane
- EN ISO 22005 Sljedivost u lancu hrane za ljude i životinje
- EN ISO 9001 Uvjeti sustava upravljanja kvalitetom

Privatni standardi:

- GS1 Standard sljedivosti za hranu i farmaceutske proizvode
- GLOBALGAP - Tijelo privatnog sektora koje uspostavlja dobrovoljne standarde za certifikaciju poljoprivrednih proizvoda (uključujući akvakulturu) širom svijeta
- INTERNATIONAL FOOD STANDARD (IFS) – Standard su razvili njemački, francuski i talijanski trgovački lanci radi kontrole proizvođača robnih marki velikih trgovačkih lanaca
- BRITISH RETAIL CONSORTIUM (BRC) – Standard su razvili svi veći britanski trgovci na malo kako bi pomogli trgovcima na malo da ispune svoje zakonske obveze

Uobičajena obveza subjekata u poslovanju s hranom da bi proizveli sigurnu i kvalitetnu hranu po načelu **samokontrole**, zakonski se regulira i prikazana je na narednom slajdu:

Slajd 4.

HAZARD ANALYSIS AND CRITICAL CONTROL POINTS (HACCP)

- **Definicija HACCP :** Sistem koji identificira, evaluira i kontrolira hazarde koji su značajni za sigurnost hrane. (Codex Alimentarius)

GMP (Dobra proizvođačka praksa)

Profesionalne, tehničke, tehnološke i praktične preporuke, koje se moraju poštovati od strane proizvođača hrane u cilju obezbjeđenja kvaliteta i sigurnosti hrane

Opće:

Vani: lokacija, stanje, zaštita od glodara i insekata,

Unutra: vrata, podovi, stropovi, liftovi od materijala koji ne dozvoljava prljanje hrane, bez ukrštanja puteva, bez drvenih paleta, ambalaža, organizovana dispozicija otpada u pogonu, ventilacija, osvetljenje, voda za proizvodnju hrane, sanitarni čvorovi

Posebne :

u zavisnosti od industrije

GHP (Dobra higijenska praksa - SSOP)

Detaljna uputstva proizvođaču o najboljim mogućim načinima za obezbjeđenje higijene:

Opšta uputstva – cela fabrika (čišćenje, pranje ruku, radne odjeće, provjera čistoće površina brzim testovima)

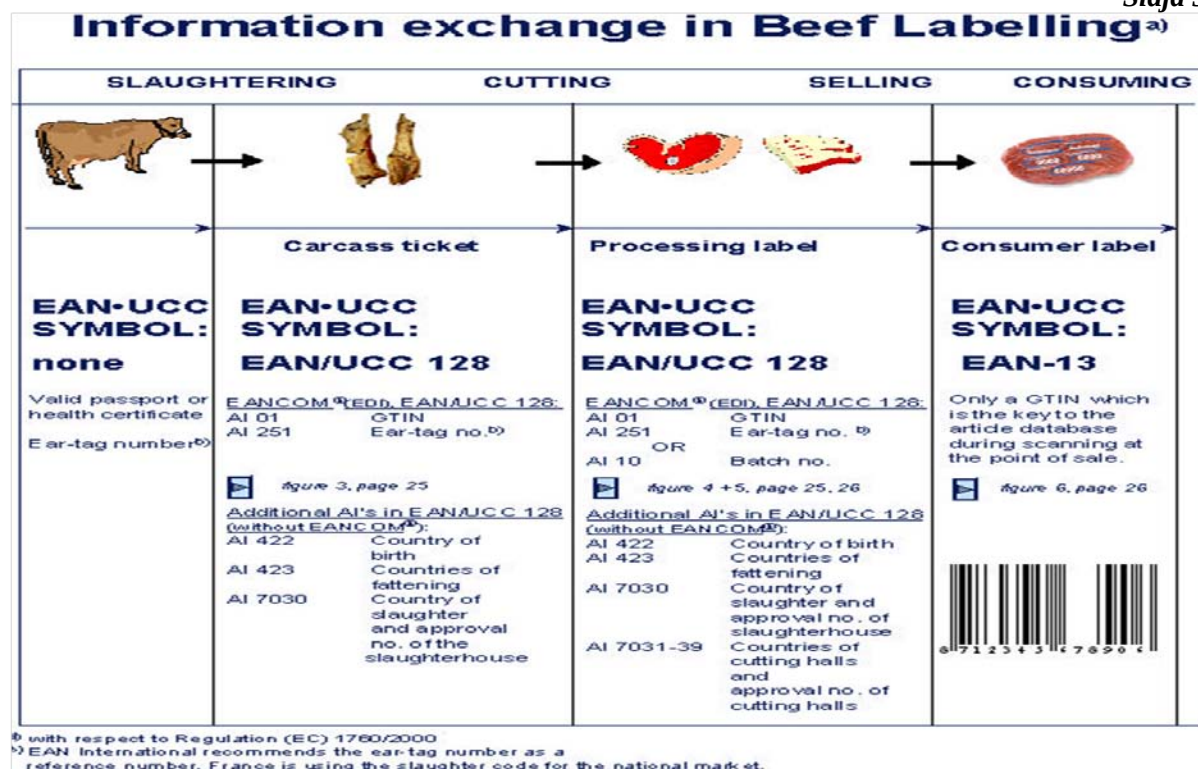
Specijalizirana za pojedine segmente proizvodnje (nošenje zaštitnih rukavica, noževi u različitim bojama, pranje opreme poslije rada i prije upotrebe, odlaganje opreme)

Sljedivost znači “sposobnost da se slijedi i prati hrana, hrana za životinje, životinja koja služi za proizvodnju hrane ili tvar koja je namijenjena za ili za koju se očekuje da će biti ugrađena u hranu za ljude ili životinje, kroz sve faze proizvodnje, prerade i distribucije.”³ Utvrđuje se **kao korak nazad (nizvodna)** – mogućnost identificiranja bilo koje osobe koja je bila dobavljač neke namirnice i **kao korak naprijed (uzvodna)** – mogućnost identificiranja drugih subjekata kojima su njihovi proizvodi bili isporučeni.

U osnovi, a što je i glavni cilj sljedivosti, subjektima u poslovanju s hranom omogućava eliminiranje samo potencijalno neispravnih serija proizvodnje, a ne kao u tradicionalnom sistemu kompletne proizvodnje.

Primjer sljedivosti putem implementacije GS1 standarda dat je na sljedećem slajdu:

Slajd 5.

Source: www.gs1.org/traceability

Figure: Overview of information exchange Beef Labeling (EC) 1760/2000

1.5.3. Zahtjevi EU

Kao što je rečeno na početku gore opisani pristup u potpunosti je ugrađen u *acquis* EU. Temeljem uredbe EC 178/2002 usvojen je paket uredbi o higijeni:

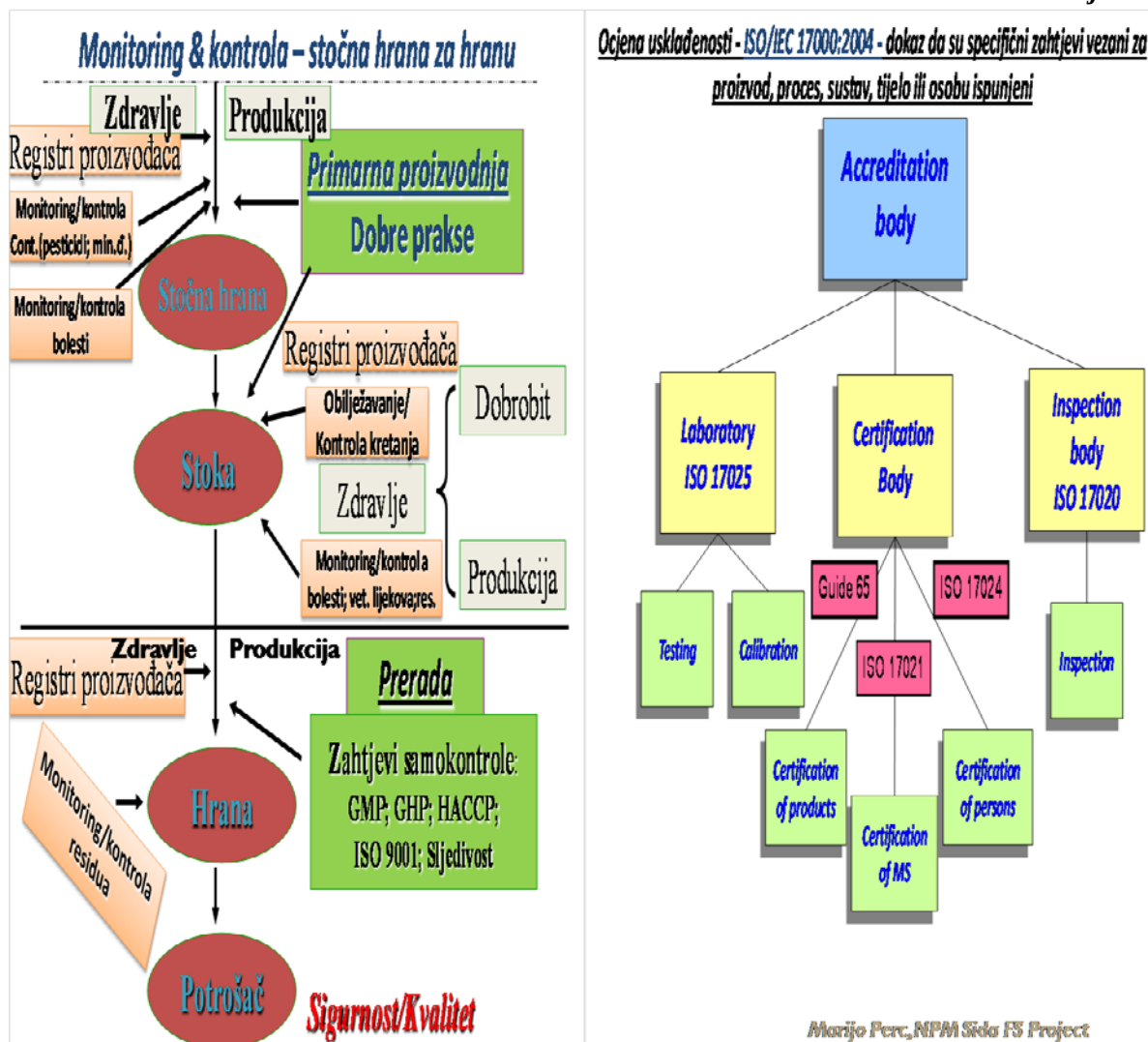
- 852/2004 o higijeni hrane
- 853/2004 o hrani životinjskog porijekla
- 854/2004 pravila za službene kontrole proizvoda životinjskog porijekla
- 183/2005 o higijeni hrane za životinje
- 882/2004 o službenim kontrolama

³ Uredba EC 178/2002

Kako se radi o uredbama iste su obavezujuće za sve zemlje članice EU. Uredbe navedene u ovom poglavlju ističemo obzirom da su osnova funkcioniranja pristupa “od njive do trpeze”, ne obrađujući ostale dijelove *acquisa* EU koji se odnose na hranu imajući u vidu veliki broj dostupnih informacija putem zvaničnih institucija, projekata itd.

U konačnici izgled uređenog nacionalnog sustava sigurnosti i kvaliteta hrane, možemo ilustrirati na sljedećem slajdu, na osnovu zahtjeve DG SANCO pri izradi **profila država o sigurnosti hrane i hrane za životinje, zdravlja životinja, dobrobit životinja i zdravlja biljaka**:

Slajd 6.

U najkraćem i pojednostavljeno, kontrola proizvoda u svim fazama mora se provoditi u skladu sa procedurama ocjene usklađenosti.

Pored navedene legislative od strane Generalnog direktorata za zdravlje i zaštitu potrošača izdat je čitav niz vodiča i smjernica. Neformalni prevod vodiča za uvoz u EU proizvoda animalnog porijekla, omogućio je projekat FARMA.

Ostali elementi relevantni subjektima u poslovanju s hranom poput autohtonosti proizvoda, zaštite geografskog porijekla itd. nisu presudni u kontekstu problema pri izvozu hrane iz BiH u ovom momentu i neće biti razmatrani unutar ovog materijala.

1.6. Hrana proizvedena na organski način

Hrana proizvedena na organski način ima jasno definirano značenje na osnovu osnovnih standarda definiranih od strane Komisije Codex Alimentarius koji su objavljeni 1999 godine. Na navedenim osnovama razvijeni su standardi od strane IFOAM (The International Federation of Organic Movements), kao i akreditacijski program. U tu svrhu osnovan je IOAS koji je razvio certifikacijske programe.

Isti princip primjenjuje se i u EU s tim da je od 01.01.2009. god. na snazi Uredba 834/2007 koja stavlja van snage Direktivu 2092/91 i povezuje organski sektor sa zahtjevima Uredbe 178/2002.

U ovom segmentu sa stanovišta izvoza takođe se primjenjuje princip ekvivalentnosti.

Napomena:

Ostali industrijski proizvodi koji takođe podpadaju u problematiku sigurnosti proizvoda (mašine, medicinska sredstva, električni i elektronički uređaji, igračke, građevinski proizvodi itd), a koji podliježu CE oznaci kojom proizvođači dokazuju usklađenost sa bitnim zahtjevima u skladu sa zahtjevanim postupcima ocjene usklađenosti, rješavaju se na drugi način i nisu predmetom ovog dokumenta.

2. INSTITUCIONALNI I ZAKONODAVNI OKVIR SUSTAVA SIGURNOSTI I KVALITETA HRANE U BOSNI I HERCEGOVINI

Na gore navedenim zahtjevima urađene su potrebne aktivnosti da se BiH sustav u ovoj oblasti usuglasi sa navedenim globalnim i EU zahtjevima.

Do 2005. godine stvorene su osnovne pretpostavke za uspostavljanjem efikasnog nacionalnog sustava sigurnosti i kvaliteta hrane u BiH sa zakonskim rokovima za implementaciju usklađenim sa zakonskim rokovima nove legislative u EU.

Na zahtjevima SPS-a i usuglašeno sa zahtjevima EC usvojeno je novo zakonodavstvo u fitosanitarnoj, veterinarskoj i oblasti sigurnosti i kvaliteta hrane, u proračunu BiH obezbjeđena su sredstva za rad institucija iz navedenih oblasti: UZZZB, UZV, ASH.

Temeljem TBT sporazuma i usuglašeno sa zahtjeva EC donešeno je zakonodavstvo u oblasti standarda, akreditacije i mjeriteljstva i obezbjeđena su sredstva za rad IZS, BATA-e, IZM.

Cjelovit institucionalni ustroj sa nadležnostima u kontekstu sigurnosti hrane urađen je u dokumentu “*Prijedlog aktivnosti do kraja 2007. godine na izradi nacionalne strategije sigurnosti hrane*” koji je pripremljen unutar regionalnog FAO projekta Jačanje sustava sigurnosti hrane u zemljama Jugoistočne Evrope i može poslužiti za daljni rad, imajući u vidu da je navedeni dokument usvojen na 7. sjednici UO Agencije za sigurnost hrane od 29.05.2008. sa zaključkom da se aktivnost nastave po dobijanju izvješća - Profila zemlje od strane DG SANCO.

Dodatno, a što nije konstatirano navedenim dokumentom, uspostavljen je Sektor za poljoprivredu i ruralni razvoj pri MVTEO, uspostavljeno je Izvozno vijeće pri MVTEO i Agencija za promociju izvoza BiH pri Vanjskotrgovinskoj komori BiH.

Pored odjelenja GS1 koje postoji pri Vanjskotrgovinskoj komori (nije obuhvaćeno navedenim dokumentom) osnovano je novo Udruženje GS1.

3. IMPLEMENTACIJA - ANALIZA TRENUTNOG STANJA

3.1. Državni sektor

Analizirajući trenutno stanje u BiH temeljem dostupnih izvješća, analiza i preporuka, kao i u direktnom kontaktu sa predstavnicima institucija iz mreže hrane (spisak posjeta relevantnim institucijama u **Dodatku 1.**) **možemo konstatirati da do uspostavljanja efikasnog sistema sigurnosti hrane u BiH nije došlo prvenstveno usljed nepoštivanja definiranih zakonskih rješenja i rokova.**

3.1.1. Slobodno kretanje roba

Na osnovu analize sposobnosti Bosne i Hercegovine da postepeno približi *acquis*-u EU svoje zakonodavstvo i politike u vezi sa unutarnjim tržištem i sektorskim politikama, putem godišnjih izvješća o progresu BH od strane EC možemo konstatirati da je ostvaren solidan progres od strane BATA, IZS i IZM, institucija iz osnova TBT.

Konstataciju iz izvješća za 2009. godinu da *“Nije bilo napretka u pogledu ocjenjivanja usklađenosti”* ne smatramo tačnom, obzirom da samo izvješće to demantira već u sljedećem stavku u koliko znamo da je ocjenu usklađenosti, u skladu sa zahtjevima ISO/IEC 17000:2004 - dokaz da su specifični zahtjevi vezani za proizvod, proces, sustav, tijelo ili osobu ispunjeni.

BATA je 2009. godine postala pridruženom članicom ILAC-a, a početkom 2010. godine predala je aplikaciju za potpisivanje MLA sa EA.

Još uvijek je mali broj akreditiranih laboratorija, certifikacijskih tijela i inspeksijskih tijela u oblasti sigurnosti i kvaliteta hrane. Utisak je da je za to razlog nedovoljno poznavanje TBT zahtjeva koji su u isto vrijeme ugrađeni u zahtjeve EU, ali i da su izraženi otpori onih koji se u prilici da iste „ovlašćuju“.

Ipak, imajući u vidu da je u dijelu ocjene usklađenosti slična situacija i u zemljama CEFTA 2006 onda problematiku međusobnog priznavanja dokumenata iz ovog segmenta u trgovini hranom, a koja je ranije prepoznata kao evidentan problem, smatramo da treba rješavati temeljem bilateralnih sporazuma o međusobnom priznavanju. Od strane MVTEO - Sektor za bilateralne i multilateralne odnose, pokrenute inicijative u ovom pravcu su u fazi implementacije i realno je za očekivati razrješenje problema međusobnog priznavanja dokumenata iz ovog segmenta.

Informacije prikupljene od strane proizvođača upućuju da su prisutni i drugi „tehnički“ problemi, za koje procjenjujemo da su lako riješivi u direktnim bilateralnim kontaktima, te smatramo da ih treba rješavati zajedno sa problematikom međusobnog priznavanja dokumenata u direktnim bilateralnim kontaktima.

Do tada izvoznici stoje na raspolaganju druga akreditacijska tijela iz mreže potpisnica MLA i MRA sporazuma kao način rješavanja ove problematike.

U ovom kontekstu treba i promatrati problematiku kvalitete hrane, koju je moguće uspješno riješavati pri izvozu putem aktivnosti Izvoznog vijeća i Agencije za promociju izvoza pri VTK BiH, posebno u ovom momenta do donošenja propisa iz ovog segmenta.

Tako npr. u koliko su za izvoz jabuke u EU, **pod pretpostavkom da su ispunjeni zahtjevi sigurnosti** (kontrola: pesticida, mineralnih đubriva, bolesti bilja) onda informacije o zahtjevima standarda npr GLOBAL GAP ili zahtjevima legislative (izgled, veličina – način razvrstavanja, vrsta i način pakiranja itd.) treba riješavati putem Agencije za promociju izvoza - za članice u sklopu članarine, a za nečlanice uz naplatu navedene usluge.

Ako se pak radi o zahtjevima za primjenom standarda GS1, istu problematiku treba riješavati u suradnji sa navedenom institucijom u BiH. Preduvjet svakako predstavlja razriješenje problematike dva GS1 u BiH, što nije prihvatljivo i što stvara zablude kod proizvođača.

3.1.2. Sektorske politike

Mišljenja smo da puno veći i kompleksniji problem predstavlja razriješenje izuzetno ograničenog progressa konstatiranog godišnjim Izvješćima o progressu BiH od strane EC u period od 2005 do 2009 u SPS segmentu, kao i dokumentu EC Generalne uprave za zdravlje i potrošače - Nacrt Profila države Bosne i Hercegovine o sigurnosti hrane i hrane za životinje, zdravlja životinja, dobrobit životinja i zdravlja biljaka.

Uvažavajući činjenicu da BiH nije zemlja sa kandidatskim statusom, ipak struktura Izvješća koju EC u BiH koristi, ne doprinosu pravilnom lociranju ove problematike s ciljem razriješenja iste. I dalje se ova problematika svrstava u “poljoprivredu i ribarstva” umjesto u “sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika” kao što je to slučaj sa zemljama kandidatima za članstvo u EU.

Konstatacije “nije bilo napretka”, “izvjestan napredak” i “ograničeni napredak” preovladavaju u Izvješćima o progressu BiH u posljednjih pet godina u ovoj oblasti, a konstatacije koje se odnose na funkcioniranje sustava unutar profila države od strane EC svode se na “treba” i “planirano je” uz jasnu konstataciju da **“Na državnom nivou nema koordinacije planiranih službenih kontrola”**, kao i konstataciju: **“U sadašnjosti, ni Ured / Kancelarija za veterinarstvo, ni Agencija za sigurnost hrane, niti Uprava za zaštitu bilja ne postavljaju ciljeve za strateško planiranje službenih kontrola hrane i hrane za životinje na entitetskom nivou i imaju mali utjecaj na strateške prioritete koje postavljaju Ministarstva poljoprivrede FBiH ili RS i Odjeljenje za poljoprivredu Brčko Distrikta.”**

Nakon direktnih razgovora sa predstavnicima institucija u mreži hrane potvrđeno je da je stvarni progress na uspostavljanju sistema sigurnosti i kvaliteta hrane u BiH vrlo ograničen i da i one aktivnosti koje se u praksi i provode nemaju adekvatnu formu i nisu transparentne.

Osnovnim razlozima ovakvog stanja smatramo:

1. Nepoštivanje zakonske regulative

Činjenica je da podzakonska akta koja su trebala dovesti do uspostave efikasne kontrole hrane u svim fazama proizvodnje i prerade hrane nisu donešena. Ovo se posebno odnosi na UZZZB i ASH. Za ilustraciju navodimo sljedeće primjere:

- Zakon o zaštiti zdravlja bilja ("Službeni glasnik BiH", broj 23/03) – člancima 78 do 83 jasno je definirano značenje, uloga, zadatci i td. fitosanitarnog inspektora i njegovo mjesto locirano na razinu entiteta. Rok za implementaciju bio je Decembar 2004. Fitosanitarna inspekcija ni do danas nije uspostavljena.
- Fitosanitarni certifikat kao sastavni dio inovirane Međunarodne konvencije o zaštiti zdravlja bilja, ratificirane 2003. godine nije u primjeni do danas.
- Zakona o hrani (Službeni glasnik BiH, broj 50/04) - člankom 22. Propisano je da će se utvrditi mjerodavnost inspektora pri uvozu prema vrstama hrane i hrane za životinje sa rokom rujan/septembar 2005. godine. Iste odredbe u direktnoj su vezi sa odredbama članka 35. o načinu službene kontrole za što je rok bio veljača/februar 2006. godine.

Nakon što se izvrši podjela nadležnosti temeljem inspeksijskog nadzora, može se pristupiti i donešenju cjelovitih rješenja kroz izradu ostalih podzakonskih akata unutar pojedinih sektora.

Isti rok je bio i za propisivanje detaljnih uvjeta subjektima u poslovanju s hranom zahtjeva sljedivosti (članak 28. Zakon o hrani) i uvjeta za provedbu sustava samokontrole (članak 29. Zakon o hrani), kojima se odgovornost prenosi na subjekte u rukovanju s hranom. Obzirom da isto nije urađeno ne može ni biti u primjeni.

Navedeni primjeri predstavljaju samo ilustraciju i u direktnoj su vezi sa otpočinjanjem rada na sistemskim aktivnostima, a njihov broj je puno veći.

U primjeni su tradicionalna, globalno napuštena rješenja koja su važila 90-tih godina sa načinom rada i nadležnostima inspeksijskih tijela koji ne zadovoljavaju zahtjeve kontrole u svim fazama proizvodnje.

Tako npr. mlijeko i mliječni proizvodi u nadležnosti su i veterinarske i sanitarne i tržišne inspekcije po sistemu kontrole finalnog proizvoda, a da proizvođaču nisu propisani zahtjevi samokontrole i zahtjevi sljedivosti. Tako i odgovornost nije prenešena na proizvođače i podjeljena je između inspekcije (uz prisutna preklapanja nadležnosti) i proizvođača. Analize namirnica se provode još uvijek uglavnom unutar ovlašćenih laboratorija sa vrlo upitnim rezultatima analiza, a protivno zahtjevima pristupa "od njive do trpeze".

Isto tako, npr. krompir, kao finalni proizvod nadziru sanitarni, fitosanitarni (nepostojeći) i tržišni inspektor, bez ikakvog nadzora u fazi rasta.

Nadalje, nepoštivanje obaveze usaglašavanja entitetskih zakona sa zakonima usvojenim od strane Parlamentarne skupštine BiH je opšteprisutna pojava, uz najčešći odgovor da za iste nisu donešena podzakonska akta temeljem kojih bi bili primjenjivi.

Istovremeno niti na entitetskoj razini se ne dešavaju promjene zahtjevano pristupom "od njive do trpeze", dok se donose različiti propisi u ovom segmentu sa primjenom za te administrativne dijelove nacionalnog sustava, što još više usložnjava situaciju. U isto vrijeme nastavljaju se beskonačni razgovori o "prijenosu nadležnosti" kojima u ovoj problematici nema mjesta.

Pored jasno izraženog nepoštivanja zakonskih rješenja, isto tako se ne poštuju ni jasne međunarodne preporuke. Za ilustraciju, još 2000. godine izvješćem DG SANCO jasno je preporučeno veterinarskom sektoru u BiH:

- "uspostavljanje sustava koji može garantirati djelotvornu kontrolu nad životinjama i situaciju u javnom zdravstvu,"

- „osigurati koordinirani pristup razvoju i primjeni veterinarske kontrole u svim dijelovima Bosne i Hercegovine.“
 - „razviti sustave za registraciju i označavanje životinja...“
 - „u potpunosti uskladiti uvjete sa zahtjevima EC u objektima koji traže da se dobije odobrenje za izvoz svježeg mesa i mesnih proizvoda, uključujući postupke i objekata za trihineloze kontrole.“
- Ili, uz već navedeni prijedlog FAO projekta npr. Finalnim izvješćem od strane USAID - Ocjena (procjena) trgovačkih kapaciteta za BH izvoz, od 14 preporuka, one koje se odnose na SPS aspekt se evidentno ne implementiraju uz naprijed konstatiran ograničen progres u dijelu TBT.

Imajući u vidu nepoštivanje preporuka međunarodnih institucija, razumljivo je da dolazi do reduciranja međunarodne podrške i za očekivati je da u budućnosti ono bude još izraženije, ukoliko ne dođe do očekivanih promjena.

2. Nesuradnja sektora/institucija u mreži hrane

Iz razgovora sa predstavnicima institucija iz mreže hrane dojam je da suradnja između i unutar institucija javnog zdravlja, poljoprivrede, trgovine i standarda najblaže rečeno nije dobra, što se odnosi na sve razine međusobne suradnje.

Istu konstataciju možemo izreći i kada je riječ o suradnji državih institucija sa proizvođačkim sektorom i potrošačima. Iako je zakonodavstvo u kontekstu zaštite potrošača donešeno i potrebne institucije uspostavljene, iste egzistiraju evidentno samo formalno obzirom na nisku razinu svijesti potrošača u BiH o značaju sigurnosti i kvaliteta hrane.

Iscrpljujući i beskonačni razgovori po pitanju npr. nadležnosti između stočarsko-seleksijskih i veterinarskih službi ili veterinarskih i sanitarnih službi se i dalje vode bez ikakvih rezultata.

Utisak je da je posebno loša saradnja unutar sektora javnog zdravlja (ljudi, životinja i biljaka) i da je ključni sektor za zaštitu zdravlja ljudi nedovoljno uključen u navedene aktivnosti.

Nije bilo moguće u ovom kratkom periodu utvrditi da li se u BiH radi monitoring ili evidencije bolesti prouzročenih hranom po uzoru na razvijene industrijske zemlje, a prema preporukama WHO (*primjeri SAD i EU ispod*).

Slajd 7.

Etiology	Outbreaks		Cases		Deaths	
	No.	(%)	No.	(%)	No.	(%)
Bacterial						
<i>Bacillus cereus</i>	37	(0.6)	571	(0.4)	0	(0.0)
<i>Brucella</i>	1	(0.0)	4	(0.0)	0	(0.0)
<i>Campylobacter</i>	61	(0.9)	1,440	(1.1)	0	(0.0)
<i>Clostridium botulinum</i>	12	(0.2)	52	(0.0)	1	(1.1)
<i>Clostridium perfringens</i>	130	(2.0)	6,724	(5.2)	4	(4.5)
<i>Escherichia coli*</i>	140	(2.1)	4,854	(3.8)	4	(4.5)
<i>Listeria monocytogenes</i>	11	(0.2)	256	(0.2)	38	(43.2)
<i>Salmonella</i>	585	(8.8)	16,821	(12.1)	20	(22.7)
<i>Shigella</i>	67	(1.0)	3,677	(2.9)	1	(1.1)
<i>Staphylococcus aureus</i>	101	(1.5)	2,766	(2.2)	2	(2.3)
<i>Streptococcus</i>	1	(0.0)	4	(0.0)	0	(0.0)
<i>Vibrio cholerae†</i>	3	(0.0)	12	(0.0)	0	(0.0)
<i>Vibrio parahaemolyticus</i>	25	(0.4)	613	(0.5)	0	(0.0)
<i>Vibrio, other</i>	1	(0.0)	2	(0.0)	0	(0.0)
<i>Yersinia enterocolitica</i>	8	(0.1)	87	(0.1)	0	(0.0)
<i>Other bacterial</i>	1	(0.0)	4	(0.0)	0	(0.0)
Total bacterial	1,184	(17.8)	37,887	(28.5)	70	(79.5)
Chemical						
Ciguatera	84	(1.3)	315	(0.2)	1	(1.1)
Heavy metals	2	(0.0)	23	(0.0)	0	(0.0)
Mushroom toxin	2	(0.0)	6	(0.0)	0	(0.0)
Scombretoxin	118	(1.8)	463	(0.4)	0	(0.0)
Shellfish toxin	5	(0.1)	36	(0.0)	0	(0.0)
Other chemical	10	(0.2)	297	(0.2)	0	(0.0)
Total chemical	221	(3.3)	1,140	(0.9)	1	(1.1)
Parasitic						
<i>Anisakis</i>	1	(0.0)	14	(0.0)	0	(0.0)
<i>Cryptosporidium parvum</i>	4	(0.1)	130	(0.1)	0	(0.0)
<i>Cyclospora cayentensis</i>	9	(0.1)	325	(0.3)	0	(0.0)
<i>Giardia intestinalis</i>	3	(0.0)	119	(0.1)	0	(0.0)
<i>Trichinella spiralis</i>	6	(0.1)	33	(0.0)	0	(0.0)
Total parasitic	23	(0.3)	630	(0.5)	0	(0.0)
Viral						
<i>Astrovirus</i>	1	(0.0)	14	(0.0)	0	(0.0)
<i>Hepatitis A</i>	50	(0.8)	981	(0.8)	4	(4.5)
<i>Rotavirus</i>	657	(9.9)	27,171	(21.2)	1	(1.1)
<i>Poliovirus</i>	1	(0.0)	1	(0.0)	0	(0.0)
Total viral	709	(10.7)	28,274	(22.0)	5	(5.7)
Multiple etiologies	30	(0.5)	1,050	(0.8)	0	(0.0)
Confirmed etiology	2,167	(32.4)	68,991	(53.7)	76	(86.4)
Unknown etiology	4,480	(67.4)	59,390	(46.2)	12	(13.6)
Total 1998-2002	6,647	(100.0)	128,370	(100.0)	88	(100.0)

* Enterohemorrhagic (132 outbreaks), Enterotoxigenic (7), Enteroinvasive (1)
† Serotype O1 (1 outbreak), Serotype non-O1, non-O139 (1), serotype unspecified (1)

Disease	General 10-year trends	EU incidence per 100 000 (2005)	Main age groups affected (2005)
Campylobacteriosis	↑	45.1	0-4
Salmonellosis	↓	39	0-4
Typhoid/paratyphoid fever	↓	0.3	0-4
Shigellosis	↓	1.8	0-4
Verocytotoxin-producing Escherichia coli (VTEC)	↑	1.2	0-4
Yersiniosis	↔	2.2	0-4
Listeriosis	↑	0.3	85+
Brucellosis	↓	0.3	45-84, 25-44
Botulism	↔	<0.1	45-84, 25-44
Hepatitis A	↓	1.7	5-14
Giardiasis	↔	5.2	0-4
Cryptosporidiosis	↓	2.8	0-4
Echinococcosis	↓	<0.1	85+
Trichinellosis	↓	<0.1	5-14, 45-84
Toxoplasmosis	↓	0.8	5-14

[The First European Communicable Disease Epidemiological Report - European Centre for Disease Prevention and Control, Stockholm, June 2007]

Pored bolesti prouzročenih hranom, za analizu zdravstvenog stanja stanovništva i indikatora zdravlja, **monitoring i evidencije** o zdravstvenoj ispravnosti životnih namirnica su od presudnog značaja, te u koliko entitetska ministarstva zdravlja i BD ne raspolažu takvim informacijama koje su osnov za procjenu rizika, postavlja se pitanje objektivnosti analize rizika, što dalje povlači pitanje objektivnosti svih daljnjih analiza i aktivnosti.

Dobrom suradnjom možemo ocijeniti suradnju u radu inspekcijskih službi, koje su evidentno u nedovoljnom kapacitetu i nisu transparentno uvezane, a koje su te koje ipak održavaju funkcioniranje sustava u ovakvim uvjetima.

3.2. Privatni sektor

Dok su glavni problemi u državnom sektoru poprilično jasni ovde je situacija potpuno nejasna i nije mogla biti sagledana u periodu izrade ovog dokumenta.

Prema raspoloživim informacijama, **prema Uredu za veterinarstvo nema novih zahtjeva za odobravanjem izvoznih objekata proizvoda animalnog porijekla.**

Od strane komorskih asocijacija u ovom segmentu takođe nema jasno definiranih i izraženih izvozovnih zahtjeva.

Potpuni i transparentni podatci o stvarnom obimu proizvodnje hrane i proizvodnim mogućnostima, o vrstama hrane koja bi se eventualno izvozila, o potrošnji hrane u BiH, o učešću uvoza hrane u ukupnoj potrošnji hrane i o odnosu uvozne i domaće potrošnje hrane, nisu nam bili dostupni. Utisak je da se na taj način i ne rade i da trenutna nastojanja Sektora za poljoprivredu i ruralni razvoj MVTEO da navedene podatke objedini i učini ih dostupnim zainteresiranim stranama svakako treba podržati.

S druge strane, sa aspekta sagledavanja obima domaće proizvodnje hrane u BiH, nije nevažno konstatirati da je MVTEO-u **od 2002. godine do danas zvanično dostavljen samo jedan zahtjev za zaštitom domaće proizvodnje** temeljem Odluke o mjerama zaštite domaće proizvodnje (pivarska industrija).

Isto tako, unutar aktivnosti koje vodi Sektor za međunarodne trgovinske odnose MVTEO za većim plasmanom bh proizvoda na police velikih trgovačkih lanaca u BiH, konstatirane su primjedbe velikih trgovačkih lanaca u BiH, od kojih izdvajamo:

- “neuređenost sistema i nepoštivanje zakonske regulative kao jedan od razloga zbog kojeg voće i povrće, pa i drugi proizvodi iz uvoza mogu biti cjenovno konkurentniji od domaćih”
- “nepovezanost i rascjepkanost proizvođača”
- “kvalitet proizvoda se ne provjerava na odgovarajući način i u dovoljnoj mjeri “
- “da je najveći problem domaćih proizvođača obim, kvalitet i kontinuitet isporuke”
- “da se u različitim dijelovima države različito tretira šta je domaće”

Evidentne su slabosti kako u organizaciji proizvođača i prerađivača tako i u funkcioniranju ovog sektora.

Utisak je da su aktivnosti pojedinih udruženja u privatnom sektoru usmjeravana i usmjeravaju se na njihovu zaštitu putem uvođenja pune carine za poljoprivredno prehrambene proizvode sa susjednim zemljama, uz prečutnu saglasnost ostalih udruženja. Tome u prilog jasno govori Odluka Ustavnog Suda BiH od 3. jula 2009. godine o obustavljanju primjene odredaba Zakona o zaštiti domaće proizvodnje unutar Sporazuma CEFTA 2006.

Iako su svi prethodni bilateralni sporazumi potpisivani u korist BiH, čime je stvoreno više nego dovoljno prostora i nepovratno izgubljenog vremena da se prilagode modernim zahtjevima sigurnosti i kvaliteta hrane, bez obzira što pojedine institucije države nisu uradile svoj posao, to nije učinjeno.

Privatni sektor ne može ne znati da *“Hrana izvezena iz Bosne i Hercegovine, radi stavljanja na tržište u drugoj zemlji, mora udovoljavati uvjetima utvrđenim zakonima koji su na snazi u zemlji uvoznici”*, kao što je to propisano člankom 21. stav 2. Zakona o hrani, i da su uvjeti u tom pogledu različiti od zemlje do zemlje ovisno o dostignutom stepenu implementacije pristupa *“od njive do trpeze”*.

Imajući u vidu evidentan progres koje druge zemlje prave u ovom sektoru, na osnovama principa *“ekvivalentnosti”* sve će teže biti funkcionirati prilikom izvoza.

Naredni poremećaj za poljoprivredno-prehrambeni sektor će se desiti okončanjem pregovora Hrvatske sa EU, nakon čega se trgovinski razgovori više neće voditi sa Zagrebom nego sa Briselom.

Za očekivati je da će sadašnji obim izvoza sa Hrvatskom u dijelu trgovine poljoprivredno prehrambenim proizvodima, a koji je u 2009 godini iznosio cca. 156 milona KM biti značajno reducirana, temeljem nemogućnosti dokazivanja implementiranja zahtjeva sigurnosti i kvaliteta za BH proizvode.

Kao i u slučaju trgovine sa EU osnov će biti sadržan u članku 43. SSP (Dopuštena ograničenja) *“Ovaj sporazum ne sprečava zabrane ili ograničenja uvoza, izvoza ili prometa robe u tranzitu, koja su opravdana radi zaštite javnog morala, javne politike ili javne sigurnosti; **zaštite zdravlja i života ljudi, životinja ili biljaka**; zaštite nacionalnog blaga umjetničke, historijske ili arheološke vrijednosti, ili zaštite intelektualnog, industrijskog i trgovinskog vlasništva ili pravila koja se odnose na zlato i srebro. Međutim, takve zabrane ili ograničenja neće predstavljati sredstvo proizvoljne diskriminacije ili prikrivenog ograničavanja trgovine između strana.”* Dakle temeljem neispunjavanja modernih zahtjeva sigurnosti hrane, a što BiH sama prouzrokuje.

Takođe, potpuno ukidanje carine na uvoz većine hrane iz EU koje će se desiti 01.01.2013. godine dodatno će zakomplicirati situaciju u ovom sektoru.

Problematiku kvota na izvoz poljoprivredno prehrambene proizvode sa EU, koja u ovom momentu nije evidentirana kao ozbiljniji problem, nećemo posebno obrađivati obzirom da je ista predmetom daljnjih pregovora BiH sa EU.

Navedene slabosti su i ranije konstatirane pomenutim dokumentom pokušaja izrade strategije sigurnosti hrane, ali se evidentno ne rješavaju:

- nepostojanje jasno definirane politike i nacionalne strategije sigurnosti hrane;
- nedovoljan stepen institucionalne komunikacije i suradnje sa aspekta razmjene informacija i zakonodavnog planiranja;
- nepoštivanje rokova za provođenje propisa u oblasti sigurnosti hrane;
- spora i neefikasna uspostava institucija;
- nedovoljna budžetska sredstva za uspostavu efikasnog nacionalnog sustava;
- nadležnosti entitetskih ministarstava zdravlja, trgovine i poljoprivrede nisu transparentno razgraničene, suradnja i koordinacija nedovoljna usljed čega dolazi do preklapanja nadležnosti i dupliranja kontrola;
- entitetski propisi o hrani pretežno datiraju iz 90-tih i obuhvataju pored hrane i proizvode opće uporabe, bez jasno definirane uloge i odgovornosti svih sudionika sustava sigurnosti i kvaliteta hrane i kontrole;
- nije uspostavljeno tijelo za notifikaciju i informacijska tačka shodno zahtjevima SPS sporazuma

- institucije odgovorne za sudjelovanje u saradnji po SPS nedovoljno iskusne i bez potrebnog nivoa sredstava;
- pojedine institucije u sustavu sigurnosti hrane ne raspolažu potrebnim stepenom znanja o EU propisima, a poznavanje engleskog jezika nije na adekvatnoj razini;
- inspektori nisu obučeni u pogledu službene kontrole provođenja GMP, GHP, HACCP i sljedivosti;
- neophodnost primjene HACCP-a je dobro prihvaćena kao i činjenica da Zakon o hrani zahtijeva njegovu uspostavu od strane proizvođača; HACCP sustav još uvijek nije implementiran;

Tada je, unutar konstatiranih “Pogodnosti”, između ostalog konstatirano “*čvrsto političko oprijedjeljenje za uključanje u WTO i evropske integracije*” koje je evidentno zbog neutvrđivanja odgovornosti postalo **preduvjetom** za bilo kakve aktivnosti u ovom segmentu, uz neriješavanje konstatiranih “Prijetnji”.

Pored navedenih problema iz direktnih razgovora evidentirani su i problemi u unutarnjem prometu, a koji se svrstavaju u problematiku sigurnosti i kvaliteta (npr.(ne)prihvatanje veterinarskih dokumenata koji prate robu između kantona i općina), što takođe potvrđuje potrebu sistemskog uređenja navedene problematike.

3.3. Organski sektor

Na terenu je prisutan veliki broj „eko“, „bio“, „organskih“ i proizvoda „zdrave“ hrane, a što je dobrim dijelom predmetom obmana u praksi i nije predmetom ovog dokumenta.

Činjenica je da je pored prisutnih „stranih“ akreditiranih certifikacijskih tijela u BiH osnovano nevladino udruženje “Organska kontrola” od strane BETA, ECON, Udruženja poljoprivrednih proizvođača RS i Federacije BiH kao rezultat projekta (2001-2003) financiranog od strane švedske Sida-e .

2004. godine “OK” postaje članicom IFOAMA i udruženje “OK” **donosi standarde temeljem IFOAM – ovih standarda**, osniva certifikacijsko tijelo pod istim nazivom i 2007. uspješno okončava postupak akreditiranja certifikacijskog tijela “OK” od strane IOAS čime postaje jedino certifikacijsko tijelo u ovom dijelu europe za organsku proizvodnju. Temeljem navedenih standarda, a po principu ekvivalentnosti ostvaruje se izvoz iz BiH.

Ova problematika zakonski je uređena u RS temeljem Direktive 2092/91, dok u FBiH i na razini BiH ne postoji zakonska regulativa.

Obzirom da je zakonsko rješenje koje je na snazi u RS potrebno uskladiti sa zahtjevima Uredba EC 834/2007, te obzirom na činjenicu nepostojanja zakonske regulative na razini BiH i FBiH, najlogičnijim rješenjem smatramo donošenje Zakona o organskoj proizvodnji u BiH na osnovama Uredbe EC 834/2007.

4. KORACI NA PREVAZILAŽENJU NAVEDENOG STANJA

U predlaganju koraka na prevazilaženju navedenog stanja, prvenstveno smatramo potrebnim izbjeći i eliminirati bilo kakve eventualne nedoumice po pitanju nadležnosti, te podsjetiti da se radi o nadležnosti državnih institucija BiH temeljem vanjskotrgovinske politike u razrješenju navedene problematike:

Ustavni osnov leži u odredbama **članaka III.1.b-vanjskotrgovinska politika**, koja je nadležnost državnih institucija BiH.

Člankom 3.1. Zakona o vanjskotrgovinskoj politici (Službeni glasnik BiH, br. 7/98 i 35/04) definiran je pojam vanjskotrgovinske politike - **"pod vanjskotrgovinskom politikom podrazumijevaju se jednoobrazni državni principi za primjenu svih unilateralnih mjera, koje se tiču međunarodnog protoka roba i usluga, te za pregovore i zaključivanje svih sporazuma sa trećim zemljama, regionalnim ili međunarodnim organizacijama povezanim sa međunarodnom trgovinom", a stavkom 3. definirano je da se pod "sporazumima sa trećim zemljama koji se tiču vanjske trgovine podrazumijeva se svaki sporazum ili instrument u vezi sa međunarodnom trgovinom, a naročito svaki trgovinski sporazum sa drugim zemljama, svaki sporazum sa Europskom Unijom, svako članstvo u carinskim unijama, na područjima slobodne trgovine i u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji"**.

Na navedenim osnovama uređeno je daljnje zakonodavstvo BiH u oblasti sigurnosti i kvalitete hrane.

Takođe smatramo potrebnim podsjetiti na način funkcioniranja u skladu sa odredbama članka 4. Zakona o vanjskotrgovinskoj politici: ***utvrđuje se zajednički uz obaveznu međusobnu saradnju i razmjenu informacija, entiteti su obavezni osigurati izvršavanje obaveza koje nastaju iz zakonskih rješenja i ne mogu donositi mjere koje bi mogle ugroziti postizanje ciljeva zakona o vanjskotrgovinskoj politici.***

Imajući u vidu prednje odredbe, možemo konstatirati da je ova problematika uređena sukladno navedenim zahtjevima, ali da se ne implementira.

Nedostatak spoznaje o stvarnom značenju i evidentno nedovoljno poznavanje ove problematike, kontinuirano ugrožava zdravlje građana BiH, stvara ekonomske štete državi i pojedincu, isključuje BiH iz međunarodne trgovine hranom i očito odbija strane investitore.

Tijekom rada na ovom materijalu nisu nam bili dostupni podaci o ekonomskim štetama pa ne možemo ni pretpostaviti npr. štete prouzročene brucelozom (*zoonoze podpadaju u bolesti prouzročene hranom*).

Ne ulazeći pri tome u posljedice po zdravlje ljudi i kvalitet življenja prouzročen navedenom bolešću, pitanje šteta je evidentno: u troškovima liječenja ljudi oboljelih od bruceloze, štete po njih same zbog nemogućnosti obavljanja uobičajenih aktivnosti, štete isplaćene temeljem eutanaziranih životinja usljed bruceloze, štete prouzročene uništavanjem zdravstveno neispravne sirovine kao i štete proizvedene eliminiranjem proizvoda BH porijekla iz međunarodne trgovine hranom koji su ili koje mogu biti u direktnoj vezi sa ovom bolešću.

Mehanizmi utvrđivanja odgovornosti za neučinjeno svih uključenih u mrežu hrane u BiH evidentno su do sada izostali.

Dakle, iz svega do sada rečenog, nameće se jasan zaključak da stvaranje uvjeta za izvoz hrane predstavlja samo jedan segment unutar uređenog sistema sigurnosti i kvaliteta hrane.

Za uspostavljanje efikasnog sistema neophodna je bezrezervna politička potpora na svim razinama vlasti i visok stupanj suradnje i komunikacije svih institucija u mreži hrane. Uz primjenu mehanizma utvrđivanja odgovornosti, to je preduvjet za implementiranje bilo kakvih daljnjih aktivnosti.

Obzirom da je ovakva potpora vrlo često izostajala, a da je razina komunikacije i koordinacije nedovoljna, ovo je potrebno ostvariti kroz pružanje pune političke potpore od strane Parlamentarne Skupštine BiH, Vijeća ministara BiH, Vlada entiteta i BD kroz kontinuirano praćenje progressa navedenih aktivnosti.

Aktivnosti na izgradnji sustava sigurnosti i kvalitete hrane u kontekstu izvoza hrane treba usmjeriti na sljedeće aktivnosti:

Aktivnost 1. Usklađivanje uloge i nadležnosti institucija u mreži hrane - SPS aspekt putem usklađenih nadležnosti i organizacije inspekcijskih tijela

Aktivnost 2. Uspostavljanje efikasne koordinaciju korištenja podrške unutar projekata međunarodne zajednice

Aktivnost 3. Uspostavljanje infrastrukture za SPS

Aktivnost 4. Donošenje prijedloga jasnih pravila funkcioniranja sistema sigurnosti hrane u BiH, uključivši GMO:

- Urađena analiza donešenih podzakonskih akata i analiza implementacije u praksi
- Urađen prijedlog donošenja potrebnih podzakonskih akata sa rokovima za njihovu izradu
- Donešeni prijedlozi podzakonskih akata usklađeni sa pravnom stečevinom EU

Funkcioniranje sustava u skladu sa istim /implementacija u praksi

Aktivnost 5. Ojačati institucije za podršku proizvođačima prema zahtjevima članka 21.2. Zakona o hrani

Aktivnost 6. Ojačati inspekcijske službe

Aktivnost 7. Daljnji rad na uspostavljanju sustava registara u mreži sigurnosti hrane

Aktivnost 8. Daljnji rad na uspostavljanju transparentnog i dostupnog sustava upravljanja podacima proizvodnje i potrošnje hrane

Aktivnost 9. Daljnji rad na definiranju nacionalnih programa monitoringa

Aktivnost 10. Nastavak procesa edukacije osoblja u praksi:

- u institucijama u mreži hrane
- proizvođačkog sektora
- edukacija potrošača

Aktivnost 11. Ojačati tijela iz oblasti ocjene usklađenosti

- Dalji progress BATA-e prema potpisivanju MLA sa EA
- Povećati broj akreditiranih laboratorija
- Povećati broj certifikacijskih tijela
- Povećati broj akreditiranih inspekcijskih tijela

Aktivnost 12. Nastavak aktivne suradnje BiH institucija na međunarodnoj razini

Aktivnost 13. Urediti problematiku organske proizvodnje hrane.

Navedene aktivnosti su dalje razrađene u formi logičke matrice.

Imajući u vidu broj izvršilaca unutar institucija u mreži hrane kao i broj obuka u proteklom godinama realno je moguće aktivnosti realizirati u roku od 12 mjeseci, uz ispunjavanje prethodno konstatiranog preduvjeta.

U isto vrijeme preporučujemo nastavak na izradi cjelovite strategije sigurnosti hrane u skladu sa WHO/FAO preporukama.

Lista korištenih dokumenata

- WTO-Rezultati urugvajске runde multilateralnih pregovora o trgovini
- Zakon o vanjskotrgovinskoj politici BiH (Službeni glasnik BiH, broj 07/98; 35/04)
- Zakon o hrani (Službeni glasnik BiH, broj 50/04)
- Zakon o zaštiti zdravlja bilja ("Službeni glasnik BiH", broj 23/03)
- FAO Regionalni projekt za JI-"Prijedlog aktivnosti do kraja 2007. godine na izradi nacionalne strategije sigurnosti hrane"
- Uredba EC 178/2002
- Uredba EC 882/2004
- USAID-B&H – Procjena trgovinskih kapaciteta za izvoz Bosne i Hercegovine (*Trade Capacity Assessment For Bosnia-Herzegovina Exports*)
- FAO/WHO – "Osiguranje sigurnosti i kvalitete hrane" – Vodič za jačanje nacionalnih sustava kontrole hrane ("*Assuring Food Safety and Quality*"-*Guidelines for Strengthening National Food Control Systems*)
- WHO – Pomoć državnim tijelima u razvijanju i jačanju državnog programa sigurnosti hrane (*Assistance to national authorities in developing and strengthening national food safety programme*)
- FAO/WHO Vodič za vlade o primjeni HACCP-a u malim i/ili manje razvijenim prehrambenim poslovnim djelatnostima (*Guidance to governments on the application of HACCP in small and/or less developed food businesses*)
- EC –Radni dokument osoblja Komisije - Izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine za 2009. godinu (*Commission Staff Working Document Bosnia And Herzegovina 2009 Progress Report*)
- EC - DG (SANCO)/7718 /2008 – PZ – Konačni –NACRT PROFILA ZEMLJE BOSNE I HERCEGOVINE o hrani i hrani za životinje, zdravlju životinja, dobrobiti životinja i zdravlju bilja (*CP Final -DRAFT COUNTRY PROFILE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA On Food And Feed Safety, Animal Health, Animal Welfare And Plant Health*)
- EC- Vodič za implementaciju članaka 11, 12, 16, 17, 18, 19 i 20 Regulative 178/2002 (*Guidance on The Implementation of Articles 11, 12, 16, 17, 18, 19 And 20 of Regulation178/ 2002*)
- EC - N° 178/2002 Generalne smjernice Generalnog zakona o hrani o pravilima EU vezanim za uvoz i tranzit živih životinja i proizvoda animalnog porijekla iz trećih zemalja (*On General Food Law General guidance on EU import and transit rules for live animals and animal products from third countries*)
- EC - Smjernice za provedbu postupaka temeljenih na HACCP načelima, te olakšavanje provedbe HACCP načela u pojedinim prehrambenim poduzećima (*Guidance Document Implementation of Procedures Based on The HACCP Principles, and Facilitation of The Implementation of The HACCP Principles In Certain Food Businesses*)
- Objedinjeni spisak roba koje podliježu kontroli nadležnih inspeksijskih organa, Uprava za indirektno oporezivanje BiH, Sektor za carine, Broj:03/2-18-864-16/05, 16.05.2005.god.
- Dinamika i stepen liberalizacije trgovine po ugovorima o slobodnoj trgovini (MVTEO)
- IOAS zahtjevi ekvivalentnosti temeljem R EC 834/2007, IOAS maj 2010. godine

Logička matrica u prilagođenom obliku

Zadatak: Stvaranja daljnjih uvjeta za izvoz hrane	Rok: 12 mjeseci
Implementacija: MVTEO u suradnji sa institucijama u mreži hrane	Financijska sredstva: Sredstva proračuna uz potporu postojećih projekata međunarodne zajednice

	Interventna logika	Objektivno dokazivi pokazatelji Direktni/Indirektni	Izvori verifikacije	Važne pretpostavke
Opći cilj	Omogućavanje izvoza unutar uspostavljenog efikasnog nacionalnog sustava sigurnosti i kvaliteta hrane u BiH na osnovu pristupa od „njive do trpeze“	- Stvoreni osnovni uvjeti od strane državnih institucija u suradnji sa institucijama entiteta/BD za marketing hrane proizvedene u BiH na domaćem i međunarodnim tržištima prema općeprihvaćenim globalnim zahtjevima. - Daljnji razvoj nacionalnog sustava sigurnosti i kvaliteta hrane na zahtjevima EU i WTO uz preporuke FAO i WHO	- Rezultati ocjena EU - Rezultati ocjena WTO - Zaključci tijela CEFTA 2006 - Potpisani bilateralni sporazumi o međusobnoj suradnji i priznavanju dokumenata	
	Tradicionalni sistem kontrole hrane koji je još u primjeni u BiH ne pruža dovoljnu garanciju za sigurnost hrane obzirom da se manje- više zasniva na kontroli finalnog proizvoda, uz preklapanja nadležnosti kontrolnih tijela sa različitih aspekata, a ne na dokumentiranom praćenju i kontroli svih procesa i postupaka koji se primjenjuju tijekom rukovanja s hranom	Aktivnost 1. Usklađena ulogu i nadležnosti institucija u mreži hrane - SPS aspekt putem usklađenih nadležnosti i organizacije inspeksijskih tijela. Aktivnost 2. Uspostavljena efikasna koordinacija korištenja podrške unutar projekata međunarodne zajednice.	Izvještaji o progresu prihvaćeni od strane Vijeća ministara, entitetskih vlada i BD Zaključci Vijeća ministara i Vlada entiteta BD	

Svrha Aktivnosti	i odnosi na sve faze u tijeku primarne proizvodnje, prerade, distribucije do korištenja gotovih proizvoda od strane potrošača. Sve kontrole i postupci moraju biti u skladu sa postupcima i procedurama ocjene usklađenosti, a što također nije karakteristika tradicionalnih aranžmana u ovom segmentu. S toga je potrebno prilagoditi i u potpunosti implementirati zahtjeve sigurnosti hrane u skladu sa globalno općeprihvaćenim sistemom od „njive do trpeze“ čime se uz stvaranje uvjeta za nesmetanu međunarodnu trgovinu hranom stvaraju uvjeti za prometovanjem sigurne hrane u BiH, a na koji način se doprinosi maksimalnoj zaštiti zdravlja potrošača i smanjenju ekonomskih šteta državi i pojedincu .	Aktivnost 3. Uspostavljena infrastruktura za SPS. Aktivnost 4. Donešeni prijedlozi jasnih pravila funkcioniranja sistema sigurnosti hrane u BiH uključivši GMO. - Urađena analiza donešenih podzakonskih akata i analiza impletacije u praksi - Urađen prijedlog donošenja potrebnih podzakonskih akata sa rokovima za njihovu izradu - Donešeni prijedlozi podzakonskih akata usklađeni sa pravnom stečevinom EU - Funkcioniranje sustava u skladu sa istim /implementacija u praksi Aktivnost 5 Ojačane institucije za podršku proizvođačima u skladu sa člankom 21.2. Zakona o hrani. Aktivnost 6 Ojačane inspeksijske službe. Aktivnost 7. Uspostavljen sustav registara u mreži sigurnosti hrane. Aktivnost 8. Uspostavljen transparentan i dostupan sustav upravljanja podacima proizvodnje i potrošnje hrane.	Usvojeni propisi Usvojeni vodiči Ojačana inspeksijska tijela Smanjen broj obolenja/šteta temeljem povratnih informacija Smanjen broj bolesti prouzročenih hranom Dostupne informacije putem sustava upravljanja podacima o hrani Broj pripremljenih vodiča Implementiranje GPM,GHP,HACCP i sustav sljedivosti Implementacija u praksi kroz povećan obim izvoza Funkcioniranje organske proizvodnje temeljem zakona	Potpuna suradnja institucija u mreži hrane na svim razinama vlasti
---	---	---	--	---

		Aktivnost 9. Definirani nacionalni programi monitoringa. Aktivnost 10. Nastavljen proces edukacije osoblja u praksi - u institucijama u mreži hrane - proizvođačkog sektora - edukacija potrošača Aktivnost 11. Ojačana tijela iz oblasti ocjene usklađenosti: - dalji progress BATA-e prema potpisivanju MLA sa EA - povećan broj akreditiranih laboratorija - povećan broj certifikacijskih tijela - povećan broj akreditiranih inspekcijskih tijela. Aktivnost 12. Nastavljena aktivna suradnja BiH institucija na međunarodnoj razini. Aktivnost 13. Uređena problematika organske proizvodnje hrane.	Broj potpisanih bilateralnih sporazuma	
--	--	---	--	--

Aktivnost 1.	Interventna logika	Objektivno dokazivi pokazatelji Direktni/Indirektni	Izvori verifikacije	Pretpostavke
Rezultati	1.1.Dogovor/propis o mjerodavnosti nadležnosti institucija u mreži hrane temeljem i u skladu sa odredbama članaka 25 i 35. Zakona o hrani. 1.2.Otklonjene smetnje za ubrzano donošenje propisa unutar svojih nadležnosti 1.3.Jasno definirana uloga i mjerodavnost inspekcija u postupku kontrole “od njive do trpeze” 1.4.Razriješena problematika preklapanja nadležnosti inspekcijskih tijela	Jasno pozicionirane uloge mjesta i nadležnosti AZSH, UZV, UZZZB i koordinirajuća uloga MVTEO u organizaciji institucija u mreži hrane prema mjerodavnostima za pojedine vrste hrane . Na istim principima redefinirana uloga entitetskih ministarstava i BD u mreži hrane.	Usvojeni zaključci/propisi od strane Vijeća ministara BiH Usvojeni zaključci/propisi od strane entitetskih vlada i BD Usvojeni zaključci/propisi od strane entitetskih vlada i BD Implementacija u praksi	Potpuna suradnja institucija u mreži hrane na svim razinama vlasti
Aktivnosti	U konstruktivnoj atmosferi i u obaveznoj suradnji ostvariti prijedlog dogovora/propisa prilagođen situaciji u BiH. Uključiti potrebne državne i entitetske institucije kao i institute/zavode. Pri tome na početku koristiti sektorski pristup u iznalaženju rješenja, putem preciziranja nadležnosti i organizacije inspekcijskih tijela na osnovu tarifnih oznaka carinske tarife, unutar sektora sustava javnog zdravlja: - Humani sektor: MCP, AZSH, entitetska ministarstva zdravlja, sanitarna inspekcija	Sredstva: Nosilac aktivnosti MVTEO. Broj konsultacija/sastanaka definirati po potrebi za ostvarivanje cilja u roku od 60 dana. Od strane zaposlenih u MVTEO, MCP, UZZZB, ASH, UZV u konsultaciji instituta/zavoda javnog zdravlja i entitetskih ministarstava u mreži hrane i entitetskih inspektorata. Entitetski inspektorati trebaju u aktivnosti uključiti inspekcijska tijela	Financiranje aktivnosti: Proračun Sredstva međunarodnih projekata	

	uz učešće tržne inspekcije; - Veterinarski sektor: MVTEO, UZV, entitetska ministarstva poljoprivrede, veterinarske inspekcije uz učešće tržne inspekcije; - Fitosanitarni sektor: MVTEO, UZZZB, entitetska ministarstva poljoprivrede, poljoprivredne inspekcije uz učešće tržne inspekcije; Isti pristup prenijeti u unutarnji prostor BiH uz jasnu podjelu nadležnosti u svim fazama proizvodnje do korištenja konačnog proizvoda od strane potrošača. Aktivnosti realizirati kroz niz konsultacija i održanih sastanaka predstavnika svih institucija u mreži hrane	sa nižih razina vlasti. Sredstava obezbjeđena u proračunu obzirom da se radi o redovnim aktivnostima Dostupna sredstva međunarodnih projekata uključenih u navedene aktivnosti		
--	--	---	--	--

Aktivnost 2.	Interventna logika	Objektivno dokazivi pokazatelji Direktni/Indirektni	Izvori verifikacije	Pretpostavke
Rezultati	Uspostavljena efikasna koordinacija raspoložive međunarodne podrške postojećih projekata u oblasti hrane.	2.1. Unutar svojih projektnih zadataka definirana jasna podrška pojedinim institucijama/aktivnostima na izvršenju ovog zadatka i izbjegnuto dupliranje aktivnosti projekata. 2.2. Povećana uspješnost i doprinos projekata	Indirektno: - Usvojeni zaključci/ propisi od strane Vijeća ministara BiH - Usvojeni zaključci/ propisi od strane entitetskih vlada i BD - Usvojeni zaključci/ propisi od strane	Potpuna suradnja institucija u mreži hrane na svim razinama vlasti

			entitetskih vlada i BD	
			Ocjena uspješnosti implementacije projekata	
Aktivnosti	U međusobnom dogovoru domaćih institucija i projekata koji se implementiraju u BiH definirati moguće konkretne podrške unutar ovog zadatka po pojedinim segmentima sa rokovima i načinom implementacije.	Sredstva: Broj konsultacija/sastanaka definirati po potrebi za ostvarivanje cilja u roku od 60 dana na inicijativu MVTEO uz učešće svih zainteresiranih strana. Sredstava obezbjeđena u proračunu obzirom da se radi o redovnim aktivnostima. Dostupna sredstva međunarodnih projekata.	Financiranje aktivnosti: Proračun Projekti međunarodne zajednice	

Aktivnost 3.	Interventna logika	Objektivno dokazivi pokazatelji Direktni/Indirektni	Izvori verifikacije	Pretpostavke
Rezultati	Uspostavljena potrebna SPS infrastruktura Educirani izvršioci Povećan ugled zemlje	- Uspostavljen SPS komitet BiH i ispunjeni zahtjevi SPS Sporazuma - Pružanje informacija svim zainteresiranim stranama iz SPS segmenta putem informacijske tačke - Kanalisiranje svih zvaničnih informacija putem notifikacijske tačke SPS-a za BiH	- Zaključak/odluka Vijeća ministara BiH - Komunikacija sa WTO članicama - Broj omogućenih informacija unutar i izvan BiH	Potpuna suradnja institucija u mreži hrane na svim razinama vlasti
	Na inicijativu i zahtjev MVTEO inicirana	Sredstva:	Financiranje aktivnosti:	

Aktivnosti	uspostava SPS Komiteta sa informacijskom i notifikacijskom tačkom Značenje i potreba za istim prezentirane u međusobnoj komunikaciji i brojem sastanaka	Dijelatnici MVTEO u suradnji sa nadležnim institucijama u mreži hrane Rok: septembar 2010. godine Sredstava obezbjeđena u proračunu obzirom da se radi o redovnim aktivnostima Sredstva projekata međunarodne zajednice	Proračun Projekti međunarodne zajednice	
-------------------	---	---	---	--

Aktivnost 4.	Interventna logika	Objektivno dokazivi pokazatelji Direktni/Indirektni	Izvori verifikacije	Pretpostavke
Rezultati	Jasno definirana uloga i mjesto pojedinih sektora u mreži hrane temeljem prijedloga podzakonskih akata: - Predložene izmjene i dopune zakona o vanjskotrgovinskoj politici-kaznene odredbe - Usklađene odredbe Zakona o poljoprivredi sa navedenim rješenjem; - Uspostavljena fitosanitarna inspekcija u skladu sa značenjem članaka 78-83 Zakona o zaštiti zdravlja bilja; - Početak izdavanja fitocertifikata BiH; - Educirani izvršioci; - Ispunjene pretpostavke za funkcioniranje	- Prijedlog izmjena i dopuna zakona o vanjskotrgovinskoj politici-kaznene odredbe - Prijedlozi podzakonskih akata koji definiraju kontrolu hrane sa ispunjavanjem zahtjevima samokontrole i sljedivosti - Prijedlozi podzakonskih akata koji definiraju kontrolu hrane sa ispunjavanjem zahtjevima samokontrole i sljedivosti za GMO - Fitosanitarna kontrola u praksi - Eliminirana prijetnja zbog nepostojanja fitocertifikata	Usvojeni propisi od strane Vijeća ministara BiH Usvojeni propisi od strane entitetskih vlada i BD Usvojeni propisi od strane entitetskih vlada i BD	Implementirane Aktivnosti 1.i 2. Potpuna suradnja institucija u mreži hrane na svim razinama vlasti

	sustava sigurnosti hrane. -Dijelimična implementacija u praksi -Identična sektorska rješenja prenešena temeljem članka 68. Zakona o GMO			
Aktivnosti	4.1.U suradnji sa entitetskim ministarstvima u mreži hrane temeljem prethodnog rješenja uraditi analizu postojećeg i pripremiti i odobriti listu i dinamika donošenja propisa od strane AZS, UZV, UZZZB prema prioritetima za sigurnost hrane uključujući i GMO - isključiti iz dalje uporabe termin “nadležne institucije” Nosioci aktivnosti izvršioci: AZS, UZV, UZZZB uz potporu MVTEO i MCP putem niza konsultacija i sastanaka zajedno sa entitetskim predstavnicima ministarstava zdravlja, poljoprivrede i trgovine i uz učešće predstavnika inspektorata. 4.2. U suradnji sa entitetskim ministarstvima u mreži hrane izraditi prijedloge podzakonskih akata za sigurnost (nastojati povezati odmah sa kvalitetom). 4.3. U suradnji sa entitetskim ministarstvima u mreži hrane izraditi prijedloge podzakonskih akata za kvalitet ukoliko to nije bilo moguće u prethodnim aktivnostima povezati sa sigurnošću. 4.4.Uskladiti odredbe Zakona o poljoprivredi sa rješenjima 4.1.	Sredstva: - u roku 30 dana po izvršenju Aktivnosti 1 - nosioci aktivnosti UZZZB, ASH, UZV - 4.2. po implementiranju prethodne aktivnosti zadužene institucije unutar sektora nakasnije do 31.12.2010. godine - 4.3. ovisno o rezultatima 4.1. najkasnije do 30.06.2011. godine - 4.4. u skladu sa 4.1. najkasnije do 31.12.2010. godine - nosilac aktivnosti MVTEO u suradnji sa institucijama u mreži hrane - MVTEO u skladu sa propisanom procedurom najkasnije do 31.12.2010	Financiranje aktivnosti: Proračun Projekti međunarodne zajednice	

	4.5.Pripremiti izmjene i dopune Zakona o vanjskotrgovinskoj politici imajući u vidu nepostojanje kaznenih odredbi	Sredstava obezbjeđena u proračunu obzirom da se radi o redovnim aktivnostima Sredstva projekata međunarodne zajednice		
--	---	--	--	--

Aktivnost 5.	Interventna logika	Objektivno dokazivi pokazatelji Direktni/Indirektni	Izvori verifikacije	Pretpostavke
Rezultati	Ojačani Izvozno vijeće i Agenciju za promociju izvoza BiH – VTK - BHEPA za podršku izvozniciima hrane. Ojačani sektori hrane u proizvođačkim asocijacijama.	Agencija za promociju izvoza osposobljena pružiti punu informaciju izvozniciima iz segmenta zahtjeva uvjeta za izvoz hrane na pojedina tržišta. Prikupljanje i pružanje relevantnih informacija (uključivši obim proizvodnje i potrošnje hrane) o zahtjevima sistema sigurnosti hrane svojim članicama i institucijama u mreži hrane.	Zaključci Vijeća ministara BiH Izvešća/informacije proizvođača	
Aktivnosti	Pored ostalih aktivnosti Izvoznog vijeća i BHEPA-e temeljem zahtjeva klijenata kontinuirano razvijati sposobnosti prezentiranja zahtjeva pojedinih izvoznih tržišta prema pojedinim vrstama hrane. Daljni rad na jačanju sektora unutar asocijacija	Sredstva: -kontinuirano- Izvozno vijeće u suradnji sa BHEPA VTK, entitetske komore u suradnji na komorama na nižim razinama (regionalne, kantonalne itd) Iz vlastitih usluga	Financiranje aktivnosti: Iz vlastitih sredstava Potpora Vijeća ministara Projekti međunarodne zajednice	

	u kontekstu sigurnosti hrane. Priprema vodiča za svoje članstvo (GPP,GMP,GHP,HACCP)	Potporna međunarodne zajednice Potporna Vijeća ministara BiH		
--	---	---	--	--

Aktivnost 6.	Interventna logika	Objektivno dokazivi pokazatelji Direktni/Indirektni	Izvori verifikacije	Pretpostavke
Rezultati	6.1. Inspeksijske službe (ovisno o rješenju Aktivnosti 1.-veterinarska, fitosanitarna, sanitarna ili objedinjene u jednu-inspekcija hrane) usmjerene na precizno definirane zadatke prema nadležnostima utvrđene Akcijom 1. Utvrđena obaveza povezivanja i način funkcioniranja od općine do centralnih nivoa vlasti. 6.2.Stvoreni operativni uvjeti za funkcioniranje fitosanitarne inspekcije sukladno Zakonu o zaštiti zdravlja bilja. 6.3.Kadrovski i profesionalno ojačane Inspekcije kroz povećan broj izvršilaca.	6.1.Pripremljeni prijedlozi podzakonskih akata Nosioci aktivnosti-entitetski inspektorati i UZV u koordinaciji sa MVTEO, MCP, i entitetskim ministarstvima zdravlja, poljoprivrede i trgovine Rok 30.11.2010. godine 6.2.Implementacija na terenu 6.3.Povećan broj izvršilaca	Usvojeni propisi od strane Vijeća ministara BiH Usvojeni propisi od strane entitetskih vlada i BD Usvojeni propisi od strane entitetskih vlada i BD	Potpuna suradnja institucija u mreži hrane na svim razinama vlasti
Aktivnosti	6.1.Izrada podzakonskog/ih akata s ciljem transparentne podjele nadležnosti i definiranja funkcioniranja i povezivanja i načina	Sredstva: 6.1.Pripremiti prijedloge podzakonskih akata	Financiranje aktivnosti: Proračun	

	izvješćivanja različitih razina vlasti Povećati broj inspektora po pojedinim sektorima 6.2.Stvoriti operativne uvjete za funkcioniranje fitosanitarne inspekcije sukladno Zakonu o zaštiti zdravlja bilja 6.3.Kadrovski i profesionalno ojačati inspekcije kroz povećan broj izvršilaca 6.5. Educirani inspektori za primjenu HACCP-a sa preduvjetima Povezati sa Mjerama 9.,10.,17 i 18.	Nosioci aktivnosti-entitetski inspektorati i UZV u koordinaciji sa MVTEO, MCP, i entitetskim ministarstvima zdravlja, poljoprivrede i trgovine Rok 31.12.2010. godine 6.2. U roku od 30 dana izvršioi UZZZB, entitetskih ministarstava poljoprivrede i poljoprivredna inspekcija-nosilac aktivnosti UZZB 6.5. Kontinuirano institucije u mreži hrane Sredstava obezbjeđena u proračunu obzirom da se radi o redovnim aktivnostima Sredstva projekata međunarodne zajednice Za povećani broj inspektora obezbjeđiti sredstva u proračunu	Projekti međunarodne zajednice	
--	--	--	--------------------------------	--

Aktivnost 7.	Interventna logika	Objektivno dokazivi pokazatelji Direktni/Indirektni	Izvori verifikacije	Pretpostavke
Rezultati	Pripremljeni podzakonski akti i uspostavljen sustav registara u mreži sigurnosti hrane u BiH:	Pripremljeni prijedlozi propisa Dostupnost registara	Usvojeni propisi od strane Vijeća ministara BiH	Potpuna suradnja institucija u mreži hrane na svim razinama vlasti

	- Proizvođači sjemena i sadnog materijala uz usvajanje sortne liste - Identifikacija i kretanje životinja - Registri prerađivača - Registri ugostiteljskih objekata, računajući i uličnu prodaju - Uspostavljena veza sa registrom poljoprivrednih gazdinstava.		Usvojeni propisi od strane entitetskih vlada i BD Usvojeni propisi od strane entitetskih vlada i BD Ocjena EK	
Aktivnosti	Daljni rad na okončanju aktivnosti uspostavljanja transparentnih i informacijski uvezanih registara: - Proizvođača sjemena i sadnog materijala - Identifikacije i kretanje životinja - Registara prerađivača - Registara ugostiteljskih objekata uključujući uličnu prodaju - Uspostavljanje veze sa registrom poljoprivrednih gazdinstava pri MVTEO.	Sredstva: Rok 31.12.2010. godine AZSH,UZV,UZZZB i entitetska ministarstvima zdravlja, poljoprivrede i trgovine u suradnji sa institutima/zavodima javnog zdravlja Sredstava obezbjeđena u proračunu obzirom da se radi o redovnim aktivnostima Podrška projekata međunarodne zajednice	Financiranje aktivnosti: Proračun Projekti međunarodne zajednice Kreditna sredstva	

Aktivnost 8.	Interventna logika	Objektivno dokazivi pokazatelji Direktni/Indirektni	Izvori verifikacije	Pretpostavke
Rezultati	Uspostavljen transparentan i dostupan sustav upravljanja podacima o vrstama i obimu proizvodnje i potrošnje hrane povezan sa Mjerama 1 i 2.	Izrada odgovarajućih politika temeljem transparentnih podataka Dostupnost podataka zainteresiranim stranama	Agencija za statistiku BiH	Potpuna suradnja institucija u mreži hrane na svim razinama vlasti
		Sredstva:	Financiranje aktivnosti:	

Aktivnosti	Poboljšati sustav prikupljanja i prenosa podataka o obimu i vrsti proizvodnje hrane prvenstveno od strane asocijacija proizvođača i prerađivača uz podršku Agencije za statistiku BiH i MVTEO, entitetskih agencija za statistiku i ent. ministarstava poljoprivrede.	Proizvođačke asocijacije (VTK, entitetske komore u suradnji sa ostalim interesnim asocijacijama) u suradnji sa MVTEO Vlastita sredstva Podrška projekata međunarodne zajednice Rok 31.12.2010. godine	Vlastita sredstva Projekti međunarodne zajednice Proračun Kreditna sredstva	
-------------------	---	--	--	--

Aktivnost 9.	Interventna logika	Objektivno dokazivi pokazatelji Direktni/Indirektni	Izvori verifikacije	Pretpostavke
Rezultati	Definirani nacionalni programi monitoringa: - Bolesti bilja - Bolesti životinja - Bolesti prouzročenih hranom - Pesticida - Mineralnih đubriva - Veterinarskih lijekova - Zdravstvene ispravnosti hrane (WHO metodologija)	Rezultati suzbijanja bolesti temeljem povratnih informacija monitoringa Uspješne realizacije analize rizika Efikasan rad epidemioloških službi	Izvešća nadležnih službi	Potpuna suradnja institucija u mreži hrane na svim razinama vlasti
Aktivnosti	Nastaviti daljnji rad na okončanju nacionalnih programa monitoringa: - Bolesti bilja - Bolesti životinja - Bolesti prouzročenih hranom - Pesticida - Mineralnih đubriva - Veterinarskih lijekova	Sredstva: AZSH,UZV,UZZZB i entitetska ministarstvima zdravlja, poljoprivrede i trgovine u suradnji sa institutima/zavodima javnog zdravlja Rok 31.12.2010. godine Sredstava obezbijeđena u proračunu obzirom da se radi o redovnim	Financiranje aktivnosti: Proračun Projekti međunarodne zajednice	

	- Zdravstvene ispravnosti hrane	aktivnostima Podrška projekata međunarodne zajednice		
--	---------------------------------	---	--	--

Aktivnost 10.	Interventna logika	Objektivno dokazivi pokazatelji Direktni/Indirektni	Izvori verifikacije	Pretpostavke
Rezultati	Nastavljen proces edukacije osoblja u praksi - u institucijama u mreži hrane - proizvođačkog sektora - edukacija potrošača	- Educirano osoblje o zahtjevima samokontrole i zahtjevima sljedivosti - Educirani proizvođači o standardima hrane - Educirani potrošači o značaju sigurnosti hrane - Razina svijesti o značaju sigurnosti hrane na znatno većoj razini		Potpuna suradnja institucija u mreži hrane na svim razinama vlasti
Aktivnosti	Nastaviti sa kontinuiranom edukacijom svih zainteresiranih skupina u mreži hrane o funkcioniranju sustava od njive do trpeze, njegovom značenju i aktivnostima. Tijekom rada preciznije definirati nosioce daljnjih aktivnosti.	Sredstva: Kontinuirano-MVTEO, ASH, UZZZB, UZV, VTK, entitetske komore, Instituti/ zavodi Sredstava obezbjeđena: - u proračunu obzirom da se radi o redovnim aktivnostima - iz vlastitih sredstava - od vršenja usluga - iz projekata i potpore međunarodne	Financiranje aktivnosti: Proračun Projekti međunarodne zajednice	

		zajednice		
Aktivnost 11.	Interventna logika	Objektivno dokazivi pokazatelji Direktni/Indirektni	Izvori verifikacije	Pretpostavke
Rezultati	Ojačana tijela iz oblasti ocjene usklađenosti: - dalji progress BATA-e prema potpisivanju MLA sa EA - povećan broj akreditiranih laboratorija - povećan broj akreditiranih certifikacijskih tijela - povećan broj akreditiranih inspekcijskih tijela - nastavljen razvoj Instituta za mjeriteljstvo - nastavljen razvoj Instituta za standarde.	- Progres konstatiran od strane EA - Povećan broj akreditiranih laboratorija - Povećan broj akreditiranih metoda - Povećan broj akreditiranih inspekcijskih tijela - Povećan broj akreditiranih certifikacijskih tijela - Povećan broj certificiranih subjekata u rukovanju s hranom	Informacije EA Povećan izvoz	Potpuna suradnja institucija u mreži hrane na svim razinama vlasti
Aktivnosti	11.1.Nastaviti aktivnosti na otimaliziranju broja laboratorija u mreži hrane u vlasništvu države. - Nastaviti sa ispunjavanjem uvjeta MLA prema EA od strane BATA - Pružiti podršku tijelima na ispunjavanju zahtjeva akreditacije - Pružiti potporu od strane države laboratorijama u procesu akreditiranja u 2010. godini kroz pokrivanje troškova akreditacije prema BATA-i - Od strane laboratorija povećati broj akreditiranih metoda	Sredstva: 11.1.Entitetska ministarstva iz mreže hrane u suradnji sa MVTEO, ASH, UZZB, UZV Tijela iz dijela ocjene usklađenosti Kontinuirano, iz vlastitih sredstava; Potpore projekata međunarodne zajednice; Kreditna sredstva	Financiranje aktivnosti: Proračun Sredstva međunarodnih projekata Raspoloživa kreditna sredstva	

	- Pružiti potporu od strane države inspekcijskim tijelima u procesu akreditiranja u 2010. godini kroz pokrivanje troškova akreditacije prema BATA-i - Pružiti potporu od strane države certifikacijskim tijelima u procesu akreditiranja u 2010. godini kroz pokrivanje troškova akreditacije prema BATA-i - Nastaviti sa daljim razvojem Instituta za mjeriteljstvo - Nastaviti sa daljim razvojem Instituta za standarde.			
--	--	--	--	--

Aktivnost 12.	Interventna logika	Objektivno dokazivi pokazatelji Direktni/Indirektni	Izvori verifikacije	Pretpostavke
Rezultati	Nastavljena aktivna suradnja BiH institucija na međunarodnoj razini: - Pregovori WTO, EU - Dobra suradnja unutar CEFTA 2006 - Potpisani bilateralni sporazumi o: • međusobnom priznavanju dokumenata iz dijela ocjene usklađenosti • veterinarskoj suradnji • fito suradnji - Daljni rad na poboljšanju SPS mjera po principu "ekvivalentnosti"	Izveštaji o progresu Broj potpisanih sporazuma	Potpisani sporazumi Povećan obim izvoza	Potpuna suradnja institucija u mreži hrane na svim razinama vlasti

	- Participacija u OIE, IPPC, Codex Alimentarius - Nastavak suradnje sa međunarodnim institucijama u BiH			
Aktivnosti	Nastaviti suradnje na realizaciji/nastavku aktivnosti svako u svom dijelu odgovornosti	Sredstva: Kontinuirano: MVTEO, DEI, BATA,UZZZB,UZV,ASH Proračun Potpora međunarodne zajednice	Financiranje aktivnosti: Proračun Podrška međunarodne zajednice	

Aktivnost 13.	Interventna logika	Objektivno dokazivi pokazatelji Direktni/Indirektni	Izvori verifikacije	Pretpostavke
Rezultati	Prijedlog zakona o organskoj proizvodnji hrane u BiH	Zakon o organskoj proizvodnji hrane u BiH	Parlamentarna Skupština BiH	Potpuna suradnja institucija u mreži hrane na svim razinama vlasti
Aktivnosti	Pripremiti prijedlog zakona o organskoj proizvodnji hrane u BiH u skladu sa Uredbom EC 834/2007.	Sredstva: MVTEO i entitetska ministarstva poljoprivrede Rok 31.12.2010. godine Vlastita sredstva Podrška projekata međunarodne zajednice	Financiranje aktivnosti: Proračun Projekti međunarodne zajednice	

